

MODULI I LËNDËS

TRASHËGIMIA & DIVERSITETI

MODULI I LËNDËS

TRASHËGIMIA

& DIVERSITETI

SHTATOR, 2012

JP - EU/CoE Support to the
Promotion of Cultural Diversity (PCDK)

Ky dokument është prodhuar brenda kornizës së projektit të përbashkët 'BE/KE - Përkrahja për Promovimin e Diversitetit Kulturor në Kosovë'. Përmbajtja nuk reflekton domosdoshmërisht qëndrimin zyrtar të Bashkimit Evropian dhe/apo të Këshillit të Evropës.

Përmbajtja

MODULI I LËNDËS TRASHËGIMIA DHE DIVERSITETI

1.	MIRËNJOHJE	18
1.2	PARATHËNIES	18
1.3	HYRJE	18
2.	QËLLIMET, OBJEKTIVAT DHE REZULTATET E TË MËSUARIT	18
2.1.	QËLLIMET	18
2.2.	OBJEKTIVAT	18
2.3.	REZULTATET E TË MËSUARIT	18
3.	ÇËSHTJET KYÇE QË DO TË TRAJTOHEN PËRMES LËNDËS	18
4.	PËRMBLEDHJE E LËNDËS	19
5.	NORMAT GJATË MËSIMIT TË LËNDËS	19
6.	PËRMBLEDHJE E LËNDËS SË TRASHËGIMISË DHE DIVERSITETIT DHE LISTAT E LEXIMIT	19
7.	PUNIMET QË VLERËSOHEN	50
7.1.	HYRJE	50
7.2.	MUNDËSITË PËR PUNIMET QË VLERËSOHEN	50
8.	PUNA E PROJEKTIT QË NUK VLERËSOHET	51
8.1.	HYRJE	51
8.2.	MUNDËSITË PËR PUNIMET QË NUK VLERËSOHEN	51
9.	AKTIVITETET DHE LOJËRAT	52
9.1.	AKTIVITETET QË DO TË PËRDOREN GJATË REALIZIMIT TË LËNDËS	53
9.2.	KUIZET DHE LOJËRAT PËR AKTIVITETET NË TEREN	57
10.	VIZITAT	60
10.1.	ZGJEDHJA E LOKALITETEVE	60
10.2.	VIZITAT	60
11.	PYETËSORI I VIZITAVE: TRASHËGIMIA DHE DIVERSITETI	62

Mirënjohje

Ekipi i projektit PDKK dëshiron t'u shprehë mirënjohje një grupi individësh për gatishmërinë, pjesmarrjen e rolin e rëndësishëm të tyre në realizimin e modulit universitar mbi trashëgiminë kulturore e diversitetin kulturor.

Së pari, ekipi i projektit dëshiron që ti falendërojë veçanërisht studentët e profesorët nga Prishtina e Mitrovica për qasjen konstruktive e profesionale ndaj projektit si dhe për kontributin e çmuar në hartimin e modulit universitar mbi trashëgiminë kulturore e diversitetin kulturor.

Krahas kësaj, ekipi i projektit i është shumë mirënjohës ekspertëve lokalë, znj. Jelena Vukićević e z. Artan Muhaxhiri si dhe ekspertës ndërkombëtare, znj. Kirsty Norman për instruksionet e vlefshme, udhëzimet dhe mbikqyrjen e kujdesshme përgjatë gjithë procesit; për sugjerimet e çmuara dhe, përfundimisht, për hartimin e njësive për trashëgimi e diversitet.

Një falendërim shkon edhe për ekipin e PDKK-së, Arif Muharremin e Branislav Ćup, për koordinimin e këtij procesi, si dhe Julija Trichkovska, për mbështetje teknike rreth trashëgimisë kulturore.

Për në fund, dëshirojmë ti falendërojmë të gjithë individët që dhanë mbështetje, ndanë njohuritë, informatat, udhëzimet e pikëvështrimet e tyre, dhe të cilët kontribuan në realizimin e suksesshëm të projektit.

Parathënie

'Trashëgimia' është një term që gjithmonë ka qenë i vështirë për t'u përkufizuar. Trashëgimia mund të jetë e prekshme dhe fizike, por mund të jetë edhe e paprekshme, shpirtërore apo metafizike. Trashëgimia është ngushtë e ndërthurur në mjediset kulturore dhe natyrore që ndihmojnë në përcaktimin e ndjenjës së vendit, qëllimit dhe të identitetit. Marrë në përgjithësi, trashëgimia formon një peizazh të gjerë kognitiv që i jep domethënie dhe identitet vendit dhe njerëzve që banojnë në të. Në çfarëdo forme që mund të ketë, trashëgimia është një nga bazat e përkufizimit të një komunitetit të caktuar.

Edhe pse qartazi kuptohet nga vet termi, trashëgimia është në fakt e trashëguar. Trashëgimia përfshinë një vistër të gjerë kuptimesh që bazohen në atë që është bartur prej brezit në brez. Trashëgimia ndihmon në vërtetimin, sigurimin dhe në të kuptuarit e rrënjëve të komunitetit, dhe lidhë njerëzit me paraardhësit dhe pasardhësit e tyre. Në fakt, trashëgimia është një lajmëtar.

Kjo do të thotë se trashëgimia mund të jetë e hapur për interpretime dhe modifikime përmes rrëfimeve alternative historike, motiveve politike apo përmes pikëpamjeve subjektive, duke ndikuar kështu në anashkalimin e porosive të përziera apo mjaft të ndryshme. Komunitetet e ndryshme dhe shumëkulturore të Kosovës* – secili me pasurinë e vet kulturore të fituar gjatë historisë, por me përvoja të njëjta traumatike – kanë trashëguar këto porosi të ndryshme, nganjëherë së bashku me paragjykimet

e tyre. Domethëniet e ndryshme apo madje edhe të shtrembëruara gjithashtu mund t'u barten brezave të ardhshëm, duke ua vazhduar kështu jetën keqkuptimeve. Andaj, shtrohet pyetja se si mund të dilet nga ky rreth?

Në kuadër të mësimin të historisë është edhe mësimi i aftësive për shohitjen e informatës, për peshimin e vlerës së saj dhe për krijimin e një qëndrimi objektiv. Të kuptuarit e ekzistencës së pikëpamjeve të shumta – qofshin të aspektit kulturor apo nga përvoja profesionale – dhe të kuptuarit e konteksteve të ndryshme historike dhe më pastaj të mësuarit e kombinimit dhe të rafinimit të ideve kryesore është një aftësi, për të cilën mendojmë se duhet t'u mësohet studentëve dhe e cila kërkon udhëzim dhe praktikë. Trashëgimia dhe diversiteti në Kosovë është temë e diskutimeve të nxehta dhe, shpesh, edhe e ndasive. Megjithatë, trashëgimia e pasur dhe e trashëguar kulturore e Kosovës ka fuqinë të luaj rol kryesor në procesin e pajtimit dhe të vlerësimit të dallimeve. Duke inkurajuar shprehjen e pikëpamjeve në grupe shumëkulturore dhe sfidimin përmes pikëpamjeve alternative, Projekti ynë ka për qëllim të kultivojë procesin e të mësuarit në mesin e pjesëmarrësve akademikë dhe studentë serbë e shqiptarë nga Mitrovica dhe Prishtina, të cilët kanë prejardhje dhe profesione të ndryshme. Në kuadër të Projektit të përbashkët të Bashkimit Evropian dhe të Këshillit të Evropës, të quajtur "përkrahja për Promovimin e Diversitetit Kulturor në Kosovë (PDKK), janë këmblyer

në mes të grupeve dhe brenda tyre vlerat kulturore të komuniteteve të ndryshme, duke përfshirë edhe sistemet e ndryshme dhe shqetësimet e tyre.

Për herë të parë në Kosovë është krijuar në mënyrë stabile një projekt për trashëgiminë kulturore sipas parimeve të një procesi intensiv pjesëmarrës. Vet projekti ka qenë një mekanizëm për arsim, i cili ka gjetur shtrirje tek komunitetet e përkatësive të ndryshe etnike dhe ka udhëhequr dialogun për tematikën e trashëgimisë, si dhe njëkohësisht ka arritur konsensus për interpretimin e temave dhe çështjeve të ndryshme. Këto punëtori më pastaj kanë çuar deri të hartimi bashkëpunues i këtij udhëzuesi për të inkurajuar në rend të parë të tjerët që t'i hyjnë procesit të parashtrimit të pyetjeve, këmbimit të njohurive dhe të mësimit, nëpër të cilin ata kishin kaluar.

Ky "Modul universitar për trashëgiminë dhe diversitetin" është një kulminim i një procesi dyvjeçar të projektit të PDKK-së. Ky Modul është doracak praktik që demonstroi mënyrat se si mund të komunikohet, ligjërohet dhe mësohet lënda e trashëgimisë dhe e diversitetit. Ne shpresojmë se vënia e theksit në qasjet objektive, diskursive dhe vetëkritike do të jetë një shtesë e vlefshme e kurrikulit që mund të përdoret në institucionet e arsimit të lartë me rastin e trajtimit të temave të trashëgimisë dhe të diversitetit, si dhe të integritetit të tyre në jetën e përditshme, qoftë në atë profesionale apo personale.

Procesi i ideimit, hartimit dhe i publikimit të "Mo-

dulit universitar për trashëgiminë dhe diversitetin" pasqyron përkrahjen e vazhdueshme të Këshillit të Evropës për fushën e arsimit dhe të të vetëdijesimit, si dhe interesimin për të. Po ashtu, përmes këtij Moduli pasqyrohet mënyra se si natyra shumë-disiplinore e trashëgimisë dhe e procesit të arsimit mund të kontribuojë në mënyrë aktive në mirëkuptimin e ndërsjellë të komuniteteve të ndara. Si bazë e punës sonë është bindja se përkrahja e sistemit arsimor dhe edukativ në Kosovë është mënyrë e fuqishme e angazhimit të këtij brezi në formësimin dhe të kuptuarit e Kosovës, gjë të cilën dëshirojnë t'ua bartin fëmijëve të tyre në të ardhmen.

Ne inkurajojmë përdorimin sa më të gjerë të këtij materiali, dhe shpresojmë se do t'i stimulojë të tjerët që të zgjerojnë dhe zhvillojnë qasjen ndaj të mësuarit të trashëgimisë dhe të zhvillimit të shoqërive kohe-zive dhe tolerante, në të cilat nuk ka paragjykime dhe diskriminim.

Robert Palmer

Drejtor i qeverisjes demokratike,
kulturës dhe diversitetit
Këshilli i Evropës

* Ky shënim është pa paragjykim të qëndrimeve mbi statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244 të KS të OKB-së dhe Opinionin e GJND-së për Deklaratën e Pavarësisë së Kosovës.

Parathënie

Trashëgimia kulturore në mbarë Evropën njihet si një instrument i identitetit kulturor. Mbrojtja e trashëgimisë sonë të përbashkët dhe promovimi i diversitetit kulturor janë po ashtu instrumente shumë të rëndësishme për afrimin e komuniteteve të ndryshme dhe për përmirësimin e dialogut mes kulturave të ndryshme.

Sa dinë njerëzit për trashëgiminë kulturore varet nga ajo se çka bëhet për ta promovuar atë dhe nga kapaciteti i evropianëve për t'u familjarizuar me kulturën e tyre dhe për ta vlerësuar atë, si dhe për t'u familjarizuar dhe për ta vlerësuar kulturën e komuniteteve të tjera.

Kjo është arsyeja se pse njëri prej objektivave kryesorë të “Veprimit të përbashkët të Bashkimit Evropian/Këshillit të Evropës – Përkrahja e Promovimit të Diversitetit Kulturor në Kosovë (PDKK)” është rritja e vetëdijesimit të nxënësve, studentëve dhe të popullsisë në përgjithësi lidhur me rëndësinë e trashëgimisë kulturore si një e mirë e përbashkët, pavarësisht prej çfarëdo konsideratash etnike apo fetare.

“Moduli universitar për trashëgiminë dhe diversitetin” është hartuar për t'i kontribuar rritjes së vetëdijesimit, duke ofruar një qasje gjithëpërfshirëse dhe shumëdisiplinore ndaj trashëgimisë dhe diver-

sitetit në arsimin e lartë dhe duke inkurajuar përfshirjen aktive dhe të menduarit kritik. Gjatë hartimit dhe konceptualizimit të tij, studentët dhe profesorët nga Mitrovica dhe Prishtina kanë qenë të përfshirë dhe kanë pasur mundësinë të sjellin historitë dhe pikëpamjet e tyre të ndryshme kulturore.

Ruajtja dhe avancimi i diversitetit kulturor janë ndër parimet bazë të Bashkimit Evropian, dhe janë parim udhëzues për bashkëpunimin tonë me Kosovën. Duke avancuar një kuptueshmëri më të mirë të rolit dhe rëndësisë së trashëgimisë kulturore, shpresoj se “Moduli universitar për trashëgiminë dhe diversitetin” do t'i kontribuojë fuqizimit të dialogut mes komuniteteve dhe do të nxisë pajtimin në një afat më të gjatë.

Samuel Žbogar

Udhëheqës i Zyrës së BE-së /
Përfaqësues special i BE-së

Hyrje

Një qasje shumëdisiplinore ndaj trashëgimisë dhe diversitetit në arsimin e lartë tash e sa kohë është parë si nevojë në Kosovë. Derisa fakultete të ndryshme nëpër universitete përqendrohen në lëndë, siç janë: arkitektura, ndërtimtaria dhe historia e artit, një lëndë universitare që bashkon të gjitha tematikat, dhe trajton çdo temë si pjesë të një aspekti më të gjerë ende nuk është futur në nivel universitar. Duke identifikuar këtë nevojë dhe duke punuar për arritjen e një procesi pjesëmarrës në lehtësimin e zhvillimit të modulit universitar, projekti i përbashkët i Bashkimit Evropian dhe i Këshillit të Evropës “Përkrahja për Promovimin e Diversitetit Kulturor në Kosovë (PDKK) ka përfshirë në hartimin e këtij moduli studentë dhe profesorë të përkatësive të ndryshme etnike dhe të fushave të ndryshme akademike, të cilët kanë punuar përmes aktiviteteve të të mësuarit nga përvoja. Në kuadër të këtyre aktiviteteve janë inkurajuar vetë-lerësimet për çështjet e ndërlidhura me trashëgiminë dhe diversitetin. Përvojat dhe vrotimet kolektive kanë kontribuar në ideimin e modulit dhe në përmbajtjen e tij, i cili pasqyron vlera të shumëfishta dhe sisteme të bindjeve e praktikave që ishin relevante për dy grupet punuese nga Mitrovica dhe Prishtina, të cilët kanë qenë pjesë thelbësore e këtij procesi.

Procesi i krijimit të modulit ka zgjatur pothuajse dy vite. Përmes një qasjeje prej poshtë-lartë është respektuar metodologjia e përfshirjes aktive, duke shfrytëzuar vizitat në terren, sesionet e diskutimeve

pasuese dhe punëtoritë. Procesi është lehtësuar nga një ekspert ndërkombëtar dhe nga dy ekspertë vendorë, në bashkërendim të ngushtë me Ekipin e PDKK-së për zhvillimin e arsimit. Secili grup punues ka pasur përvoja nga dora e parë dhe një mundësi për të analizuar çështjet e trashëgimisë e të diversitetit, si dhe të shprehin lirshëm mendimin e tyre në kuadër të një procesi të gjatë të nivelit akademik. Ata më pas sugjeruan metodat e mësimdhënies që do të ishin të duhura në kontekstin e punës së tyre. Si për nga aspekti i metodologjisë, ashtu edhe për kah përfshirja e pjesëmarrësve, ky aktivitet ishte i pari i këtij lloji në rajon, përmes të cilit u inkurajua një aktivitetet produktiv intelektual që do të shihej si një shembull pozitiv edhe në fusha të tjera të arsimit të lartë.

“Moduli universitar për trashëgiminë dhe diversitetin” është krijuar si një lëndë hyrëse për trashëgiminë dhe diversitetin për studentët diplomikë universitarë. Programi dhe resurset e propozuara do të mund të përshtateshin në bazë të nevojave të komunitetit përkatës dhe të strukturave akademike, duke përfshirë edhe programet e shkollave verore. Me hulumtime dhe thukëta dhe me pjesëmarrje, në të ardhmen do të mund të shndërrohej edhe në program universitar. Është me rëndësi të theksohet se moduli në formën e tij të tanishme nuk ka elementet e programit universitar, dhe vetëm është një kornizë për një lëndë hyrëse. Përmes këtij moduli promovohet trashëgimia si pjesë përbërëse e jetës dhe ofrohet një

qasje tërësore ndaj trashëgimisë dhe diversitetit. Po kështu, përmes tij inkurajohen studentët e të gjitha disiplinave që të merren me fushën e trashëgimisë, ku ata mund të hulumtojnë temat e tyre përkatëse të studimit dhe të nxjerrin lidhje, duke i kontribuar kështu gradualisht kësaj fushe në studimet e tyre të mëtejshme. Procesi i gjatë i hartimit të këtij doracaku ka qenë thelbësor për përfshirjen e studentëve dhe profesorëve nga Mitrovica dhe Prishtina, të cilët kishin mundësi të rralla apo fare nuk i kishin për t'u përqendruar në një çështje nga pikëpamjet e tyre dhe për të krijuar një modul të përbashkët që do të mund të shfrytëzohet në Kosovë dhe gjetiu. Punëtorja e përbashkët dhe vizita studimore në Itali u dha të dy grupeve punuese përvoja në këmbimin e pikëpamjeve, në mësimin nga përvoja të njëri-tjetrit dhe në zhvillimin e mundshëm të bashkëpunimit në të ardhmen, kurdo që kjo të jetë e mundur.

Moduli universitar përbëhet prej 14 njësive, ky kryesisht paraqiten përshkrimet dhe konceptet që zakonisht përdoren në këtë fushë, të cilat japin bazën teorike dhe përcaktojnë kornizën. Gjithashtu, ky modul paraqet mënyrën tërësore të të kuptuarit të trashëgimisë dhe të diversitetit në Kosovë, duke e lidhur atë me praktika të tjera përmes shembujve ndërkombëtarë. Përmes modulit paraqiten rastet studimore, ku analizohet trashëgimia nga kënde të ndryshme, me vëmendje të posaçme në trashëgiminë kulturore të prekshme dhe të paprekshme, si dhe në

trashëgiminë natyrore. Në modul analizohen çështjet e ndejshme të përkatësisë etnike, dhe inkurajohen pyetje kritike lidhur me idetë e caktuara që grupi mund t'i ketë si rezultat i së kaluarës së tyre historike. Përmes shumësisë së qasjeve dhe përmbajtjeve, tentohet zgjimi i interesimit të studentëve të fakulteteve të ndryshme dhe nënvizimi i lidhjeve mes disiplinave të ndryshme.

Ne mendojmë se formimi i një vetëdijeje kritike, të inkurajuar përmes përfshirjes aktive të studentëve dhe të bazuar në të mësuarit nga përvoja, ua mundëson njerëzve të vejnë në pyetje idetë dhe pikëpamjet e krijuara, si dhe raportin e tyre me rrethinën në mënyrë që më mirë të kuptohet bota e tyre. Një shkëmbim aktiv mes profesorëve dhe studentëve, ku të dyja palët fitojnë njohuri, parashtrojnë pyetje dhe reflektojnë është thelbësor në krijimin e një shoqërie demokratike.

Ne në projektin PDKK besojmë se ky modul universitar do të mund të kishte ndikim të konsiderueshëm në zhvillimin e praktikës arsimore, si në aspektin e produktit, ashtu edhe në atë procesit. Projekti i PDKK-së shpreh gatishmërinë e vet për bashkëpunim në procesin e zbatimit të këtij moduli.

Hakan Shearer Demir

Udhëheqës i ekipit të PDKK-së

MODULI I LËNDËS TRASHËGIMIA DHE DIVERSITETI

1. HYRJE

Si e përkufizon njeriu “trashëgiminë” dhe “diversitetin”, dhe si ato formësojnë marrëdhëniet njerëzore? Këto pyetje thelbësore do të merren parasysh me rastin e fillimit të rrugëtimit të mësimi nga studentët dhe profesorët e tyre. Trashëgimia dhe diversiteti kanë interpretime të ndryshme, ku nganjëherë këto interpretime mund të jenë në kundërtënie mjaft të madhe njëri me tjetrin. Ato janë gjithashtu dinamike dhe janë në një fluks të vazhdueshëm që i përgjigjet botës së globalizuar gjithnjë në ndryshim. Përmes këtij moduli sugjerohet se diskutet shoqërore, kulturore, fetare, historike, institucionale dhe ekonomike shërbejnë si aspekte që formësojnë interpretimet e trashëgimisë dhe të diversitetit. Këto diskutime kanë aftësinë për të krijuar, manipuluar, stereotipizuar, objektivizuar dhe materializuar trashëgiminë në shoqërinë tonë globale. Kjo lëndë paraqet një hulumtim në të kuptuarit e asaj se si krijohet trashëgimia dhe si shfrytëzohet ajo, pse dhe nga kush. Përmes saj tentohet që studentët të pajisjen me mjete, fjalorë dhe koncepte, përmes të cilave do të drejtonin sigurt kompleksitetet e saj me qëllim të krijimit të një shoqërie të sigurt, që kujdeset dhe që vlerëson dallimet brenda trashëgimisë sonë globale dhe rreth saj.

2. QËLLIMET, OBJEKTIVAT DHE REZULTATET E TË MËSUARIT

2.1. Qëllimet

- Ofrimi i një pasqyre të përgjithshme të ideve dhe të përdorimit të trashëgimisë dhe diversitetit, si dhe pajisja e studentëve me aftësinë për të kuptuar dhe përdorur konceptet e diskutimeve akademike dhe institucionale për trashëgiminë dhe diversitetin në aspektin ndërkombëtar
- Të jepet një shpjegim më tërësor i trashëgimisë së larmishme të Kosovës se sa që aktualisht ekziston në kurset apo lëndët e tjera qoftë në Prishtinë apo në Mitrovicë
- Të shpjegohen proceset që çojnë në krijimin e trashëgimisë
- To provide examples of types and uses of heritage
- Të jepen shembuj të llojeve dhe të shfrytëzimit të trashëgimisë
- Të pajisjen studentët me teori dhe praktikë të nevojshme për bartjen e njohurive tek të tjerët

2.2. Objektivat

- Të demonstrohet rëndësia e trashëgimisë dhe potenciali i saj si në aspektin pozitiv, ashtu edhe në atë negativ
- Të lehtësohet debati i bazuar në informata lidhur me teorinë dhe metodologjinë e trashëgimisë dhe të vlerave
- T’u shpjegohen studentëve mjetet dhe teknikat për vlerësim, rregullim, menaxhim dhe shpërndarje të njohurive dhe diversitetit
- Ta bëhet lënda e gjallë, ndërvepruese, pjesëmarrëse dhe fuqizuese

2.3. Rezultatet e të mësuarit

Deri në fund të kursit apo lëndës, studentët duhet të jenë në gjendje të demonstrojnë si në vijim:

- vrojtimin dhe reflektimin kritik
- zbatimin e njohurive të fituara
- shkathtësitë e prezantimit me shkrim dhe me gojë
- aftësi dhe debat të bazuar në njohuri dhe në marrjen parasysh të mendimit të të tjerëve

3. ÇËSHTJET KYÇE QË DO TË TRAJTOHEN PËRMES LËNDËS

- Çka është trashëgimia?
- Si krijohet trashëgimia? A mund të krijon trashëgiminë një person i vetëm apo a kërkohet një lloj njohjeje institucionale për krijimin e trashëgimisë?
- A interpretohen ndryshe format e trashëgimisë nga grupe të ndryshme dhe, nëse po, si ndodh kjo?
- Si krahasohen me njëra-tjetrën përshkrimet e ndryshme të trashëgimisë dhe si mund të trajtohet ky aspekt?
- Si e kuptojmë ne trashëgiminë dhe çfarë përvojash kemi me trashëgiminë kulturore?
- Cilat janë fushat dhe nivelet ku diversiteti mund të dallohet? A mund të shihet ideja e diversitetit në aspektet vijuese: kulturë, natyrë, pronë, identitet, të drejta të njeriut? Temat që duhet të trajtohen përmes lëndës janë:
  - shoqëria civile
  - kapaciteti për vendimmarrje
  - Pozita e femrës në histori dhe në ditët e sotme
  - Pozita e grupeve të vogla etnike, e rinisë, etj.

4. PËRMBLEDHJE E LËNDËS

NJËSIA 1	KONCEPTET DHE METODOLOGJITË NË STUDIMET E TRASHËGIMISË
Java 1	Hyrje në trashëgimi, vlerat dhe veprimet
Java 2	Ndryshimet e pikëpamjeve dhe të vlerave në trashëgiminë kulturore
Java 3	Koncepti i trashëgimisë jomateriale
Java 4	Identiteti, shfrytëzimet e trashëgimisë dhe perceptimet e “dallimit”
Java 5	Ekspozimi i trashëgimisë
Java 6	Trashëgimia dhe zhvillimi
Java 7	Menaxhimi i trashëgimisë
NJËSIA 2	VENDET E TRASHËGIMISË
Java 8	Trashëgimia natyrore
Java 9	Peizazhet kulturore
Java 10	Trashëgimia e ndërtuar: peizazhet e qyteteve dhe të fshatrave
Java 11	Trashëgimia e ndërtuar: objektet
NJËSIA 3	TRASHËGIMIA DHE DIVERSITETI: ÇËSHTJET KRYESORE
Java 12	Rishikimi i çështjeve që do të dalin nga lënda
Java 13	Të jetuarit me diversitetin
	Vlerat e përbashkëta të identitetit evropian?

5. NORMAT GJATË MBAJTJES SË LËNDËS

Në fillim të ligjërimit të lëndës, profesorët dhe studentët duhet t' diskutojnë mes vete nëse do të dëshironin të hartonin një kod të mirësjeljes. Përmes këtij kodi do të rregullohej sjellja, për shembull, lidhur me konsideratën dhe tolerancën për pikëpamjet e tjera dhe për situatat sfiduese.

6. PËRMBLEDHJE E PËRGJITHSHME E LËNDËS SË TRASHËGIMISË DHE TË DIVERSITETIT DHE LISTAT E LEXIMIT

Shpjegimi i ngjyrave nga lista e leximit:

■ E purpurt: pdf në dosje (nuk ka kufizime)

■ E gjelbër: pdf në dosje, por për përdorim në lëndë duhet të merret nga universiteti përmes JSTOR apo ndonjë mënyre tjetër

■ Ngjyrë kafeje: pdf, duhet të merret nga universiteti përmes JSTOR ose ndonjë mënyre tjetër

■ E kaltër: libër (duhet të merret nga universiteti në formë të shtypur)

■ E zezë: vetëm përmes vegëzave (linçeve) në internet

COUNCIL OF EUROPE FRAMEWORK CONVENTION ON THE VALUE OF CULTURAL HERITAGE FOR SOCIETY

CONVENTION FOR THE PROTECTION OF THE ARCHITECTURAL HERITAGE OF EUROPE

NJËSIA 1: KONCEPTET DHE METODOLOGJITË E STUDIMEVE TË TRASHËGIMISË

JAVA 1: LIGJERATA dhe DISKUTIME

Hyrje në vlerat e trashëgimisë dhe agjencia

- Qëllimet e lëndës, metodat e studimit dhe prezantim i udhëheqësve të lëndës
- Lidhjet ndërdisiplinore mes trashëgimisë dhe historisë, arkeologjisë, artit, filozofisë, ligjit, planifikimit, studimeve mjedisore, konservimit (të trashëgimisë dhe të natyrës) etj
- Përkufizimi i “trashëgimisë”:
  - Llojet e trashëgimisë (ndërkëmbyeshmëria e tyre)
  - terminologjitë: p.sh. trashëgimia, diversiteti kulturor, zhvillimi i qëndrueshëm
  - vlerat dhe rëndësia
  - trashëgimia zyrtare dhe jozyrtare e popujve
  - inventarizimi
- Institucionet trashëgimisë: organizatat e trashëgimisë , etj

PUNË PRAKTIKE

- Punëtoritë në grupe dhe aktivitete e krijimit të “lidhjeve” p.sh:
- Ushtrimi “Trashëgimia ime”.
  - Diskutim për prejardhjet dhe përvojën e secilit, që do të shfrytëzohet si bazë për punën e mëtejme gjatë ligjërimit të lëndës dhe si udhëzues lidhur me sjelljet gjatë ligjërimit.
  - Hartimi i kodit të mirësjelljes nga grupi për qëllime të grupit dhe të profesorëve.

SHËNIME

- Qasjet ndaj studimeve kritike të trashëgimisë kulturore, Pjesa 1
- Roli i agjencive të trashëgimisë në nivelet ndërkombëtare, lokale e rajonale në definimin, rregullimin dhe shfrytëzimin e trashëgimisë dhe në agjendat e qytetarisë, zvogëlimit të varfërisë e ringjalljes kulturore.

THE EUROPEAN LANDSCAPE CONVENTION

CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE

LITERATURA

Artikujt kryesorë për lexim

■ Avrami et al, eds (2000) Values, valorisation and cultural significance, and the need for a conceptual framework. In Values and Heritage Conservation: Research Report: Los Angeles. The Getty Conservation Institute, 3-11

http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/valuesrpt.pdf

■ Lowenthal, D. (1998) "Introduction" in Heritage crusades and the spoils of history. Cambridge: Cambridge University Press: xiii-xvii

■ Pearce, S. (2000) The making of cultural heritage. Getty Conservation Institute. In Values and Heritage Conservation: Research Report: 59-64

http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/valuesrpt.pdf

■ Hall, S. 2000 Whose heritage? Unsettling "The Heritage", re-imagining the post-nation. Lecture given at the conference, Whose heritage? The impact of cultural diversity on Britain's living heritage Manchester, UK. Third Text 49. London: Taylor and Francis: 3-13

■ Gibson, L. and Pendlebury, J. (2009) Introduction: Valuing historic environments.

■ Williams, S. (1996) Beyond the monuments. In UNESCO Sources 80, June 1996. Paris: UNESCO, 9

■ Droste, B. von (2011) The concept of Outstanding Universal Value and its application: from the seven wonders of the ancient world to the 1,000 world heritage places today". Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development 1 (1). Emerald Publishing.

Literatura kryesore: librat

■ Lowenthal, D. (1985) The past is a foreign country. Cambridge, Cambridge University Press.

■ Smith, L. (2006) Uses of heritage. Oxford: Routledge.

Literaturë shtesë: artikujt

■ Lyon, J. (2007) The Temple of Mithras: changing heritage values in the City of London 1954-2006. Conservation and Management of Archaeological Sites 9 (1) March 2007. London: Maney: 5-37

Literaturë shtesë: librat

■ Bold, J. (2009) Guidance on inventory and documentation of the cultural heritage. Strasbourg, Council of Europe publications.

JAVA 2: LIGJERATA dhe DISKUTIM	PUNË PRAKTIKE	SHËNIME
<p>Ndryshimi i pikëpamjeve dhe vlerave në trashëgiminë kulturore</p> <ul style="list-style-type: none"> • Historia e studimit dhe e perceptimeve të trashëgimisë kulturore. • Konceptet e konservimit dhe të ruajtjes <ul style="list-style-type: none"> - autenticiteti - etika - tradicionalizmi - Kartat dhe konventat ndërkombëtare • Diversiteti kulturor: etika e re • Ngritja e zhvillimit të qëndrueshëm si model 	<p>Vizita të shkurtra në zonat lokale, të pasuara me diskutime: analiza e vlerave</p>	<p>Qasjet ndaj studimeve kritike të trashëgimisë kulturore, pjesa 2</p>

VIZITAT KULTURORE "HAJDE", NOVOBÉRDÉ

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

- Williams, S. (1996) The desire to protect and preserve. UNESCO Sources 80, June 1996. Paris: UNESCO, 8
- Nasser, N. (2007) Redefining heritage and identity in conservation. Context no. 102 2007 Nov, 20-22. http://www.ihbc.org.uk/context_archive/102/nasser/page.html
- Pye, E., 2001 Caring for the Past: Issues in Conservation for Archaeology and Museums. London: James and James, 37-56
- Byrne, (2004) Chartering heritage in Asia's post-modern world and
■ Luxon, J. L. (2004). Reflections on the use of Heritage Charters and Conventions, in The Getty Conservation Institute Newsletter 19(2)
- Fowler, D. (1987) Uses of the past: archaeology in the service of the state. American Antiquity 52 (2): 229-248
- Jokitehto, J. (1985) Authenticity in restoration principles and practices. Bulletin of the Association for Preservation Technology 17, 5-11
- Lowenthal, D. (1991) Authenticity? The dogma of self-delusion. In Jones, M. (ed.) Why fakes matter. Essays on problems of authenticity. London, 184-192
- Mortensen, L. 2006. Experiencing Copán: the authenticity of stone. In Silverman, H. and Shackel, E. (eds) Archaeological site museums in Latin America. University Press of Florida, 47-63
- Ucko, P J (2000) Enlivening a 'dead' past, Conservation and Management of Archaeological Sites 4. London, Maney: 67-92
- UNESCO/ICOMOS (1994) The Nara Document on Authenticity
- ICOMOS (1996) The Declaration of San Antonio [http://www.iflaclc.org/guidance/ICOMOS-Inter-American Declaration%20of%20San%20Antonio-1996.pdf](http://www.iflaclc.org/guidance/ICOMOS-Inter-American%20Declaration%20of%20San%20Antonio-1996.pdf)
- Cecil, C. (2011) "We shall soon have the newest ancient heritage in the world": The rise of the sham replica under Moscow Mayor Yuri Luzhkov and its implications for Russia's architectural heritage. The Historic Environment 2 (1). London: Maney. 68-102
- Mbunwe-Samba, P. (2002) Should developing countries restore and conserve? In Layton, R., Stone, P. and Thomas, J. (eds) Destruction and Conservation of Cultural Property. One World Archaeology. London and New York, Routledge: 75-92
- ICOMOS Australia (1999) The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf

Literaturë kryesore: vegëzat në internet

- United Nations World Commission on Environment and Development (1987) Our Common Future. New York: Oxford University Press. Most commonly referred to as the Brundtland Report <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>
- ICOMOS US (1996) Inter-American Symposium on Authenticity in the Conservation and Management of the Cultural Heritage. San Antonio, Texas – March 1996 <http://www.usicomos.org/symp/archive/docs>

Literaturë shtesë: artikuj

- Pereira, H. N. (2007) Contemporary trends in conservation: centralization, significance and sustainability. City and Time 3, (2), 15-25
- UNESCO (1996) Our Creative Diversity Report <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105586Eb.pdf>
- English Heritage (2007) Conservation principles, policies and guidance for the sustainable management of the historic environment. London: English Heritage <http://www.english-heritage.org.uk/publications/conservation-principles-sustainable-management-historic-environment/>

Literaturë shtesë: vegëzat në internet

- ICOMOS (1964) International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites The Venice Charter. 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice 25 to 31 May, 1964 http://www.international.icomos.org/e_venice.htm
- ICOMOS (1987) Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas. http://www.international.icomos.org/e_towns.htm
- ICOMOS (1990) Charter for the protection and management of the archaeological heritage, 1989. US/ICOMOS Scientific Journal I(1), 62-65 http://www.international.icomos.org/e_archae.htm

Faqet e internetit për karta dhe konventa të tjera:

- <http://www.unesco.org/general/eng/legal/convent.shtml>
- http://www.international.icomos.org/e_charte.htm
- <http://www.getty.edu/conservation/resources/charters.html>
- http://www.international.icomos.org/e_venice.htm
- http://www.international.icomos.org/e_towns.htm

JAVA 3: LIGJERATA dhe DISKUTIM	PUNË PRAKTIKE	SHËNIME
<p>Koncepti i trashëgimisë jomateriale</p> <ul style="list-style-type: none"> • Preajrdhja e konceptit në idetë e diversitetit kulturor • Konventat ndërkombëtare • Llojet e trashëgimisë jomateriale • Regjistrimi, mbrojtja dhe përdorimi i trashëgimisë jomateriale • Çështjet për trashëgiminë jomateriale 	<p>Diskutim:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Konservimi i jomateriales: çështjet e ndryshme - Ndarja e jomateriales me materialen: a është mundshme apo e dëshirueshme? 	<p>Debati për trashëgiminë jomateriale ka çvendosur vëmendjen nga trashëgimia në formë të monumenteve, vendeve historike dhe artefakteve për të përfshirë profesionistët dhe praktikën. Modelet e fundit kërkojnë të ruajnë traditat e gjalla, duke përkrahur kushtet e nevojshme për mbështetjen e tyre. Pastaj shtrohet detyra e përkrahjes së tërë sistemit, si një entitet të gjallë dhe jo vetëm si grumbullimin i 'artefakteve jomateriales'</p>

NGJYROSJA E FYTYRËS - TRADITË MARTESORE, LUBINJE E ULËT, PRIZREN

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

- UNESCO (2003) Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Paris, UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (2004) Intangible Heritage as metacultural production, in Museum, 56(1-2): 52-65
- Nas, P.J.M. (2002) Masterpieces of oral and intangible culture: Reflections on the UNESCO World Heritage List. In Current Anthropology, 43(1): 139-148
- Maffi, L. (2000) Toward the integrated protection of language and knowledge as a part of indigenous peoples' cultural heritage. Cultural Survival 24.(4) Winter 2000 <http://www.culturalsurvival.org/ourpublications/csq/article/toward-integrated-protection-language-and-knowledge-a-part-indigenous-pe>
- Whiting, D. (2005) Conserving built heritage in Maori communities. In Stovel, H., Stanley-Price, N. and Killick R. (eds) Conservation of living religious heritage. ICCROM Conservation Studies 3. Rome, ICCROM: 12-18 http://www.iccrom.org/pdf/ICCROM_ICSO3_ReligiousHeritage_en.pdf
- Inaba, N. (2005) The Ise Shrine and the Gion Festival: Case studies on the values and authenticity of Japanese intangible living religious heritage. In Stovel, H., Stanley-Price, N. and Killick R. (eds) Conservation of living religious heritage. ICCROM Conservation Studies 3. Rome, ICCROM: 44-56 http://www.iccrom.org/pdf/ICCROM_ICSO3_ReligiousHeritage_en.pdf
- Ohinata, F. (2010) UNESCO's activities for the safeguarding of the intangible heritage in the Horn of Africa. African Study Monographs, Suppl.41: 35-49, March 2010. http://jambo.africa.kyoto-u.ac.jp/kiroku/asm_suppl/abstracts/pdf/ASM_s41/4.Ohinata.pdf
- Marchand, T. (2001) Process over product: case studies of traditional building practices in Djenne, Mali, and Sana'a, Yemen. In Teutonico, J.M. and Matero, F. (eds) Managing change: sustainable approaches to the conservation of the built environment. Los Angeles, The Getty Conservation Institute: 137-160

Literaturë kryesore: vegëzat në internet

- UNESCO website - Intangible Heritage programme and List of Oral and Intangible Masterpieces: <http://www.unesco.org/culture/intangible-heritage/#>

Literaturë shtesë: artikuj

- Schmitt, T. M. (2008). The UNESCO concept of safeguarding intangible cultural heritage: Its background and Marrakchi roots. International Journal of Heritage Studies 14(2): 95-111.
- Weiyun He, A. (2006) Toward an Identity Theory of the Development of Chinese as a Heritage Language. Heritage Language Journal 4(1) Fall, 2006.
- Garduno Freeman, C. (2010) Photosharing on Flickr: intangible heritage and emergent publics. International Journal of Heritage Studies 16 (4-5). May 2005. London, Routledge.

Literaturë shtesë: vegëzat në internet

- <http://www.yachaywasi-ngo.org/sacredcall.htm>
- <http://www.dialoguebetweenations.com/N2N/PfII/English/RoyLaifungbam.htm>
- <http://www.dialoguebetweenations.com/N2N/PfII/English/RobertoMucaroBorrero.htm>
- <http://www.dialoguebetweenations.com/N2N/PfII/English/AlbertDeTerville.htm>
- <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/australia/traditional-aboriginal-hunting-australia-cultural>
- <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/none/being-indigenous-21st-century>
- <http://www.culturalsurvival.org/take-action/mexico/stop-mining-protect-sacred-sites>
- <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/india/national-parks-indigenous-resource-management-princip>
- <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/none/first-world-conference-cultural-parks>

JAVA 4: LIGJERATA dhe DISKUTIM**PUNË PRAKTIKE****SHËNIME**

Identiteti, përdorimi i trashëgimisë dhe perceptimet e “dallimit”

Aktivitet grupor, p.sh. krijimi i sociogramit njerëzor

Si të krijojmë identitetin/identitetet tona, dhe atë të “tjetrit”?

- Miti dhe kujtesa, si dhe roli i tyre në krijimin e identitetit
- Perceptimet shoqërore dhe identiteti kulturor
- Autoktonësia, nacionalizimi, etniciteti, fiset, pakicat dhe komuniteti: përkufizimet dhe konceptet
- Krijimi i identitetit dhe “dallimi”: përparësitë dhe rreziqet
- Përdorimi i dëshmimeve arkeologjike dhe historike për të kuptuar dhe kundërshtuar konfliktin

Në dekadat e fundit, ka dalë një formë e re e identifikimit. Identifikuesit hulumtojnë gjendjen e subjektit nga aspekte të ndryshme, duke përfshirë vendin, kombin, racën, përkatësin etnike, historinë, gjuhën besimet (fetare), e madje edhe estetikën.

KOSTUME TRADICIONALE NGA RAJONI I PRIZRENIT

LITERATURË

Literatura kryesore: artikujt

- Friedman J. (1992) The past in the future: History and the politics of identity. In American Anthropologist, 94(4): 837-859
- Bell, D. (2003) Mythscapes: memory, mythology and national identity in The British Journal of Sociology 54: 62-81.
- Halbwachs, M. (1992) Preface, and Chapter 3. In On collective memory. Translated and edited by Lewis Coser. Chicago University of Chicago Press. 37-51
- Halbwachs, M. (1992) Space and the collective memory. In On collective memory. Translated and edited by Lewis Coser. Chicago University of Chicago Press
- Reid, A. (2001) Cattle, identity and genocide in the African Great Lakes region. Archaeology International 4. London: Institute of Archaeology, UCL.
- Kohl, P.L. and Fawcett, C. (1995) Archaeology in the service of the state: theoretical considerations. In Nationalism, politics and the practice of archaeology. Cambridge, Cambridge University Press: 3-18
- Barth, F. ed (1969) Ethnic groups and boundaries. Boston, Little Brown
- Barth, F. (2000) Boundaries and connection. In: A. Cohen (ed.), Signifying identities. Anthropological perspectives on boundaries and contested values.
- Hall, J. (2002) Theory and method in studying ethnicity. In Hellenicity: between ethnicity and culture. Chicago, University of Chicago Press: 1-29
- Diaz-Andreu, M. and Champion, T. (1996) Nationalism and archaeology in Europe: an introduction. In Nationalism and archaeology in Europe. London, UCL Press.
- Hall, M. (2002) Cape Town's District Six and the archaeology of memory. In Layton, R., Stone, P. and Thomas, J. (eds) Destruction and Conservation of Cultural Property. One World Archaeology. London and New York, Routledge: 298-312
- Bhattacharya, N. Myth, history and the politics of Ramjanmabumi, In Gopal, S. (ed) Anatomy of a confrontation: the rise of communal politics in India. Zed Books.

Literaturë kryesore: vegëzat në internet

- Mankiller, W. 2009 Being indigenous in the 21st century. Cultural Survival 33.1 Spring 2009
<http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/none/being-indigenous-21st-century>

Literaturë kryesore: (libra)

- Graham, B. and Howard, P., eds (2008) The Ashgate research companion to heritage and identity. Aldershot: Ashgate. 181-194.
- Cote, J. E., Levine, C. (2002). Identity formation, agency, and culture. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Eriksen, T.H. (2002) Ethnicity and nationalism: anthropological perspectives, Second edition. Anthropology, Culture and Society Series. London: Pluto Press.
- Ricoeur, P. (2010) Memory, history, forgetting. Chicago: University of Chicago Press
- Giddens, A. (1999) Runaway world: how globalization is shaping our lives. London: Profile.

Literaturë shtesë: artikuj

- Dietler, M. (1994) Our ancestors the Gauls: archaeology, ethnic nationalism, and the manipulation of Celtic identity in modern Europe. American Anthropologist, New Series 96 (3): 584-605.
- Atkinson, J. A., Banks, I. and O'Sullivan, J. eds (1996). Nationalism and archaeology. Scottish Archaeological Forum. Glasgow: Cruithne Press.
- Magne (1997) Co-operative Management of Archaeological Resources. In Greenberg, R. M. ed (1997) Parks Canada: archaeology and aboriginal partners. Cultural Resource Management 20(4) <http://crm.cr.nps.gov/archive/20-4/20-4-22.pdf>

Literaturë shtesë: Të tjera

- Arnold, B. (1992) The past as propaganda: totalitarian archaeology in Nazi Germany. Antiquity 64 (244). London: Antiquity Publications. 464-478

Literaturë shtesë: vegëzat në internet

- Ross, A. (1994) Traditional Aboriginal Hunting in Australia: A cultural heritage issue. Cultural Survival 18.2 Summer 1994
<http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/australia/traditional-aboriginal-hunting-australia-cultural>
- Greenberg, R. M. ed (1997) Parks Canada: archaeology and aboriginal partners. Cultural Resource Management 20(4)
<http://crm.cr.nps.gov/issue.cfm?volume=20&number=04>
- UN Permanent Forum for Indigenous Peoples http://www.un.org/esa/socdev/unpfi/en/about_us.html

JAVA 5: LIGJERATË dhe DISKUTIME	PUNË PRAKTIKE	SHËNIME
<p>Paraqitja e trashëgimisë</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grumbullimi i botës: ruajta e diversitetit kulturor dhe grackat e tij • Muzetë dhe subjektiviteti i interpretimit • Ndarja e “trashëgimisë” nga jeta? • Alternativat: muzetë ekologjikë, fshatrat/komplekset e trashëgimisë • Lëvizja nga materialja tej jomaterialja • Kujtimet, harresa dhe shërimi • Mbamendja dhe veprat e kujtimit 	<p>Vizitë në muze</p>	<p>Këtu shqyrtohen metodat historike dhe moderne, si dhe motivet për grumbullimin, paraqitjen dhe mbajtjen në mend të trashëgimisë kulturo</p> <p>Literatura shqyrton hapësirat e muzeve si demonstrime të shtetësisë dhe si në disa vende, këto janë shndërruar në mjedise të ‘bazuara në komunitet’ me ndjenja të ndryshme të përkatësisë dhe të përfshirjes së diversitetit kulturor. Në paraqitjen e trashëgimisë, çka zgjedhim të mbajmë në mend dhe çka të harrojmë? Dhe si kanë reaguar profesionistët e lëmisë së trashëgimisë ndaj kërkesave të atyre që kanë dashur të marrin pjesë në kuadër të përfaqësimit të tyre ‘vetanak’?</p>

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

- Carman, J. (2010) Promotion to heritage: How museum objects are made. In Petterson, S., Hagedorn-Saupe, M., Jyrkkiö, T. and Weij, A. eds (2010) Encouraging Collections Mobility – A Way Forward for Museums in Europe. http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/internal/handbook/Carman_.pdf
- Russell, R. and Winkworth, K. (2009) Significance 2.0: A guide to assessing the significance of collections. Collections Council of Australia
- Pearson, M. (2004) Artefact or rubbish – a dilemma for Antarctic managers. In Barr, S. and Chaplin, P. (eds) Cultural heritage in the Arctic and Antarctic regions. International Polar Heritage Committee. Monuments and Sites VIII. Paris, ICOMOS.
- Mitchell, T. (1992) Orientalism and the exhibitionary order. In Dirks, N. B. (1992) Colonialism and culture. University of Michigan Press: 289–318.
- Bolton, L. (2006) The Museum as cultural agent: the Vanuatu Cultural Centre extension worker program. New Knowledges.
- Corsane, G. et al (2007) Ecomuseum evaluation: experiences in Piemonte and Liguria, Italy. International Journal of Heritage Studies 13 (2) March 2007. London, Routledge: 101–116
- Meskell, L. (2002) Negative heritage and past mastering in archaeology. Anthropology Quarterly 75 (3) Summer, 2002. Washington: George Washington University Institute for Ethnographic Research: 557–574
- Crooke, E. (2005) Dealing with the past: Museums and heritage in northern Ireland and Cape Town, South Africa. International Journal of Heritage Studies 11 (2). May 2005. London, Routledge: 131–142

Literatura kryesore: libra

- Nelson, R. and Olin, M. (2003) Monuments and memory, made and unmade. Chicago and London, Chicago University Press.
- Tarlow, S. (1999) Bereavement and commemoration: an archaeology of mortality. Oxford: Blackwell.

Literatura kryesore: veqëza në internet

- Whitmarsh, A. (2000) We will remember them. Journal of Conservation and Museum Studies 7. London: UCL. <http://www.ucl.ac.uk/~-ycrnw3c/JCMS/issue7/0111Whitfm.pdf>

Literatura shitesë: artikuj

- Beck, L. and Cable, T. (2002) The Meaning of Interpretation (and other articles) In Journal of Interpretation Research, 7 <http://www.interpnet.com/JIR/pdf/v7n1.pdf>
- Engelsman, S. (2006) Possessing someone else's heritage: dilemmas and ways out. Talk given at the British Museum, May 11th 2006.
- Zekrgoo, A. and Barkeshli (2005) Collection management of Islamic heritage in accordance with the world-view and Shar'iah of Islam. In Stovel, H., Stanley-Price, N. and Killick R. (eds) Conservation of living religious heritage. ICCROM Conservation Studies 3. Rome, ICCROM: 94–101 http://www.iccrom.org/pdf/ICCROM_ICSO3_ReligiousHeritage_en.pdf
- ICOM (2004) Code of Ethics. International Council of Museums.

Trashëgimia dhe zhvillimi

- Monetizimi i trashëgimisë
- Turizmi: përparësitë, mangësitë dhe rreziqet e turizmit për trashëgiminë
- Trashëgimia në rrezik
- Shkuarja përtej turizmit: llojet e tjera të zhvillimit
- Zhvillimi i qëndrueshëm për komunitetet vendore
- Zhvillimi përmes njohjes së diversitetit kulturor

Fusha e zhvillimit dhe trashëgimisë ndërveprojnë në mënyra komplekse dhe të ndryshme. Në këtë ligjëratë shqyrtohen zhvillimet dhe agjendat e tyre të ndërlidhura, siç janë, zvogëlimi i varfërisë, avokimi, të drejtat e njeriut dhe ato kulturore, qytetaria, ndihma humanitare, humanitarizmi, mbrojtja e mjedisit, gjendja e pasluftës, rindërtimi dhe mirëqenia. Ku përputhet trashëgimia në të gjitha këto aspekte? A duhet trashëgimia të shfrytëzohet në mënyrë aktive për promovimin e zhvillimit dhe a duhet gjithmonë që zgjedhja të jetë turizimi?

PEIZAZH QYTETI, PRIZREN

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

- Cernea, M. (2001) Economic benefits and poverty reduction through cultural heritage preservation, in Cultural heritage and development: A framework for action in the Middle East and North Africa. Washington, The World Bank, 41-55 http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/08/04/000094946_01072504014633/Rendered/PDF/multi0page.pdf
- Matero, F., and Teutonico, J.M. eds (2003) Managing change: sustainable approaches to the conservation of the built environment: 4th Annual US/ICOMOS International Symposium April 2001, Philadelphia, Pennsylvania. Los Angeles: The Getty Conservation Institute. (Many useful articles)
- MacCannell, D. (2000) Cultural Tourism. In Conservation, The Getty Conservation Institute Newsletter 15(1): 22-27 <http://www.getty.edu/conservation/publications/newsletters/pdf/v15n1.pdf>
- Cochrane, J. and Tapper, R. (2007) Tourism's contribution to World Heritage Site management. In Leask, A. and Fyall, A. Managing World Heritage Sites (eds) Oxford: Butterworth-Heinemann; 97-109
- Pedersen, A. (2002) Tourism impacts and problems. In Managing tourism at World Heritage Sites: a practical manual for World Heritage Site managers. World Heritage Manuals no. 1. Paris: UNESCO: 28-36 http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_01_en.pdf

Literatura kryesore: vegëzat në internet

- United Nations (2003) Agenda 21. <http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/english/agenda21toc.htm>
- UNESCO (2000) Making Tourism Sustainable. UNESCO Sources 120: 10-15 <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001189/118985e.pdf>
- Casagrandi, R. and Rinaldi, S. (2002) A theoretical approach to tourism sustainability. Conservation Ecology 6(1) <http://www.consecol.org/vol6/iss1/art13>
- ICOMOS (2002) H@R! Heritage at Risk 2001-2002. ICOMOS. See especially "Heritage at risk from tourism" <http://www.international.icomos.org/risk/2001/tourism.htm>

Literatura kryesore: librat

- Urry, J. (2002) The tourist gaze: leisure and travel in contemporary society. London: Sage.
- Supplementary readings: articles
- CRATerre (2006) Cultural heritage and local development: a guide for African local governments. CRATerre-ENSAG/Convention France-UNESCO
- UNESCO (2003) The Sahara. Of cultures and men: towards a strategy for the sustainable development of tourism in the Sahara, in the context of combating poverty. UNESCO: Paris <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001320/132040e.pdf>
- UNDP Tourism and Culture - Cultural Heritage Conservation and Tourism for Sustainable Development. The Saint Lucia National Trust http://ssc.undp.org/uploads/media/Cultural_He_01.pdf
- UNEP (2003) Tourism and Local Agenda 21. The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism. UNEP: Paris <http://www.uneptie.org/shared/publications/pdf/3207-TourismAgenda.pdf>
- ICOMOS (1999) ICOMOS International Cultural Tourism Charter: Managing Tourism at Places of Heritage Significance. Paris: ICOMOS http://www.international.icomos.org/charters/tourism_e.htm

Literatura shitesë: artikujt

- Lim, L. (2004) China tourist town's culture clash, BBC website <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/3839443.stm>

Menaxhimi i trashëgimisë

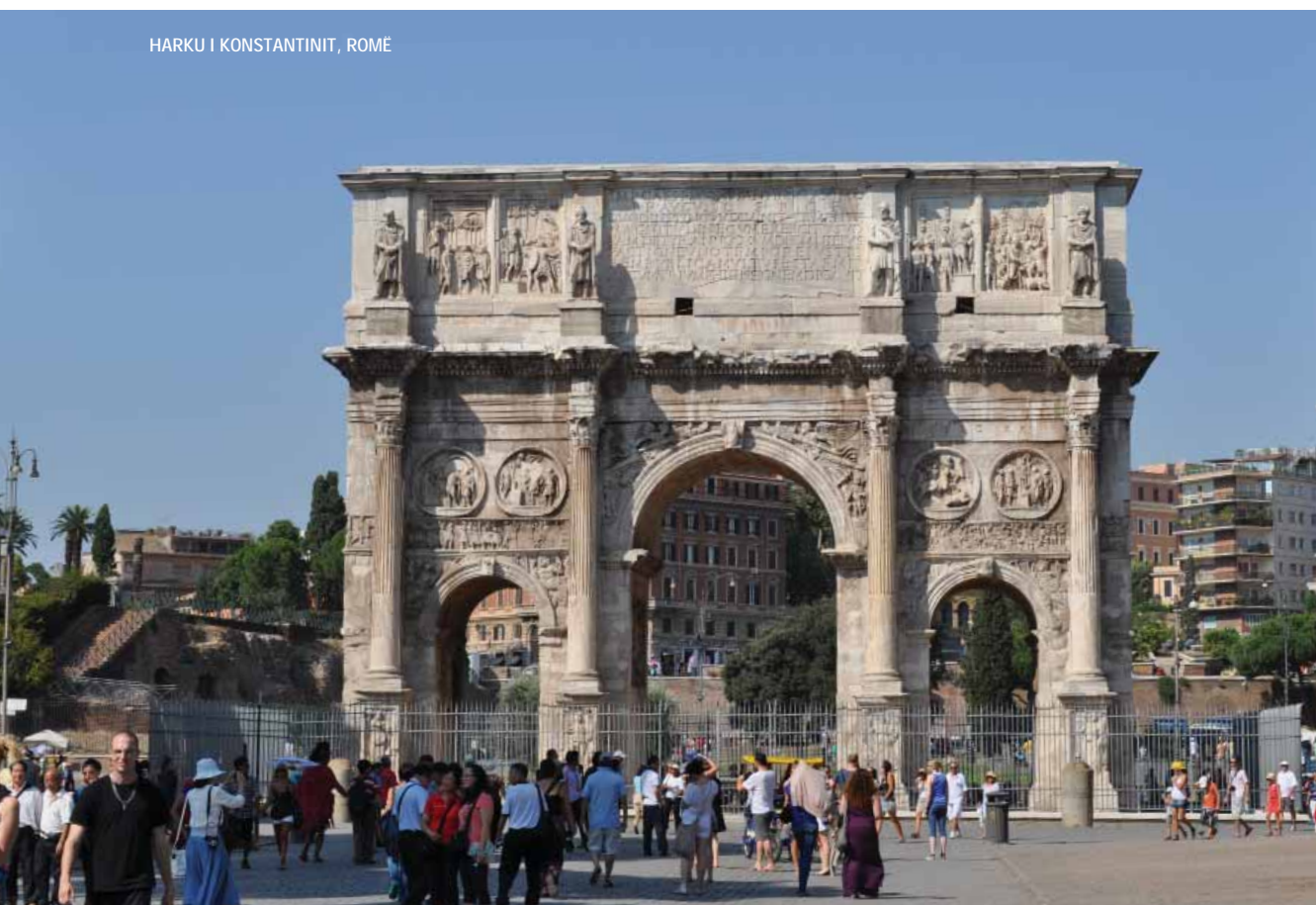
- Qëllimet e trashëgimisë: për kë dhe pse?
- Pronësia
- Përdorimi i vlerave dhe i rëndësisë për menaxhimin e trashëgimisë
- Menaxhimi nga bashkësitë dhe për to
- Qëndrueshmëria
- Trashëgimia botërore e UNESCO-s

Aktivitet në punëtori:
hartimi i përbashkët i deklaratës së rëndësisë së një objekti, si bazë për kuptueshmëri dhe menaxhim

Diskutimi i zbatimit të saj

Institucionet e trashëgimisë dhe menaxherët vinë me agjendat e veta, të kushtëzuara nga rrethanat e tyre. Pse menaxhojmë? Ku i bazojmë vendimet? Dhe për kë menaxhohet trashëgimia?

HARKU I KONSTANTINIT, ROMË

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

- De la Torre, M. (2002) Assessing the values of cultural heritage. Los Angeles: Getty Conservation Institute. http://www.getty.edu/conservation/publications/pdf_publications/assessing.pdf
- MacManamon, F.P. and Hatton, A. eds (2000) Cultural resource management in contemporary society: perspectives on managing and presenting the past. One World Archaeology 33. London, Routledge.
- Miura, K. (2006) Conservation of a 'living heritage site'. A contradiction in terms? A case study of Angkor Wat World Heritage Site. Conservation and Management of Archaeological Sites 7(1): 3-18.
- Kiddey, R. and Schofield, J. (2011) Embrace the margins: adventures in archaeology and homelessness. Public Archaeology 10 (1). London, Maney: 4-22
- Creamer, H. (1990) Aboriginal perceptions of the past: the implications for Cultural Resource Management in Australia. In Gathercole, P. and Lowenthal, D. (eds) The politics of the past. One World Archaeology. London, Unwin Hyman: 130-140
- Wharton (2005) Indigenous claims and heritage conservation: an opportunity for critical dialogue. Public Archaeology 4. London: Maney: 199-204.
- Papa-Sokal, M. (2011) Who "Owns" the Euphronios Krater? Nationalism and Internationalism in the protection of archaeological heritage. Present Pasts, North America, 3, Mar. 2011. <http://www.presentpasts.info/article/view/pp.37/67>. Date accessed: 16 Aug. 2011.
- Sullivan, S. (2004) Local involvement and traditional practices in the World Heritage system. In Linking universal and local values: managing a sustainable future for World Heritage. World Heritage Papers 13. Paris, UNESCO WHC: 49-55 http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_13_en.pdf
- Also other articles from this journal
- Millar, S. (2006) Stakeholders and community participation. In Leask, A. and Fyall, A. eds (2006) Managing World Heritage Sites. Oxford: Butterworth-Heinemann, 37-54

Literatura kryesore: libra

- King, T. (2002) Thinking about cultural resource management: essays from the edge. Oxford: Altamira Press.
- Fairclough, G. Harrison, R., Jameson, J. and Schofield, J. eds (2008) The Heritage Reader. London: Routledge.
- Key readings: web links
- Australian Heritage Commission (1999) Protecting Local Heritage Places – A guide for communities. <http://www.heritage.gov.au/protecting.html>
- United Nations World Commission on Environment and Development (1987) Our common future. New York: Oxford University Press. (Most commonly referred to as the Brundtland Report.) <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

Literatura shtesë: artikuj

- Lammy, D. (2006) Community, identity and heritage. In Capturing the public value of heritage: the proceedings of the London conference, 25-26 January 2006 Swindon. UK, English Heritage: 65-69 <http://www.helm.org.uk/upload/pdf/Public-Value.pdf?1299857668>
- CABE (2004) A guide to producing management plans for park and green space management plans. UK: Commission for Architecture and the Built Environment.
- ODPM (2003) Participatory planning for sustainable communities: international experience in mediation, negotiation, and engagement in making plans. Office of the Deputy Prime Minister. UK: HMSO
- Pedersen, A. (2002) Managing tourism at World Heritage Sites: a practical manual for World Heritage Site managers. UNESCO Manuals 1. Paris, UNESCO.
- Moser, S. (2002). Reports on the Community Archaeology Project at Quseir, Egypt. www.arch.soton.ac.uk/Research/Quseir/

Literatura shtesë: libra

- Bold, J. (2005) Guidance on heritage assessment. Strasbourg, Council of Europe publications.

Literatura shtesë: vegëzat në internet

- English Heritage (2009) Stonehenge World Heritage Site Management Plan. English Heritage <http://www.english-heritage.org.uk/server/show/nav.8675>

NJËSIA 2: VENDET E TRASHËGIMISË

JAVA 8: LIGJERATË dhe DISKUTIM

PUNË PRAKTIKE

SHËNIME

Trashëgimia natyrore

- Llojet e trashëgimisë natyrore
- Trashëgimia ndërkombëtare natyrore
- Qasjet ndaj mbrojtjes dhe/apo shfrytëzimit të trashëgimisë natyrore
- Konventat evropiane

Evropa, më shumë se çdo kontinent tjetër, përbëhet prej vendeve relativisht të vogla. Si rrjedhojë, ekosistemet dhe proceset që pengojnë funksionimin e tyre shpesh kalojnë përtej kufijve shtetërorë. Masat e izoluara të ndërmarra në kuadër të kontekstit lokal, regional apo shtetëror në të shumtën e rasteve do të jenë joadekuate për trajtimin e problemeve.

Puna brenda kornizës ndërkombëtare ofron mundësinë për ndërmarrjen e masave më të efektshme, duke lehtësuar zhvillimin e qasjes së përbashkët. (Faqja e internetit të KE-së 1996)

UJËVARAT E MIRUSHËS, RAJONI I PEJËS

LITERATURË

Literatura kryesore: artikuj

■ CoE (1996) The Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy. Nature and Environment 74. Council of Europe Press http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Biodiversity/SN74_en.pdf

■ CoE (1979) Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats - The Bern Convention <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/104.htm>

Literatura kryesore: vegëzat në internet

■ The European Diploma of Protected Areas website http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/Diploma/default_en.asp

■ Lasimbang, J. (1994) National Parks: Indigenous resource management principles in protected areas and indigenous peoples of Asia. Cultural Survival 18.2 Summer 1994 <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/india/national-parks-indigenous-resource-management-princip>

Materiali shtesë: artikujt

■ Janu, C.K. The South Indian Adivasi experience

■ UNESCO (2010) Sustainable tourism: part threat, part hope. World Heritage Magazine 58, November 2010. Paris: UNESCO

PEIZAZH NATYROR, MALET E RUGOVËS

Peizazhet kulturore

- Peizazhet “natyrore”
- Peizazhet kulturore: ndikimi i njeriut në mjedis
- Leximi i peizazheve; të kuptuarit e ndryshimit
- Shfrytëzimi dhe ruajtja e peizazheve kulturore
- Shfrytëzimi dhe ruajtja e peizazheve natyrore

Shqyrtim i asaj se çka nënkuptojmë me peizazh “kulturor” krahasuar me atë natyror dhe implikimet për ruajtjen e tij

PEIZAZH NATYROR, VALDORCIA (ITALI)

LITERATURË

Litearura kryesore: artikujt

- Kirby, V.G. (1993) Keeping up with the world? Global and national trends and directions in the definition and management of landscapes of cultural heritage significance. In Selksy et al (eds) Environmental and resource management in New Zealand. University of Otago
- Fowler, P.J. (2003) World Heritage Cultural Landscapes 1992-2002. World Heritage Papers 6. Paris: UNESCO.
- Déjeant-Pons, M. (2003) The European Landscape Convention: past, present and future. UK Landscape Conference 2010, Liverpool.
- Williams, S. (1996) Four new cultural landscapes. In UNESCO Sources 80, June 1996. Paris: UNESCO
- Rosster, M. (2003) Managing World Heritage Cultural Landscapes and Sacred Sites. In Linking universal and local values: managing a sustainable future for World Heritage. World Heritage Papers 13. Paris, UNESCO WHC: 49-55 http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_13_en.pdf
- Also other articles from this journal

Litearura kryesore: vegëzat në internet

- UNESCO (2006) Cultural Landscapes. Paris, UNESCO <http://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>
NB provides an excellent bibliography with some we blinks.
- CoE (2000) The European Landscape Convention (the Florence Convention). Council of Europe http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/landscape/default_en.asp

Litearura shitesë: artikujt

- English Heritage (2004) Change and Creation: historic landscape character 1950-2000 <http://users.ox.ac.uk/~arch0217/changeandcreation/changeandcreation.pdf> www.english-heritage.org.uk/characterisation
- De la Torre, M., MacLean, M. and Myers, D. (2003) Chaco Culture National Historical Park: a case study. Los Angeles: Getty Conservation Institute.
- Cultural Survival (1985) The First World Conference on Cultural Parks. Cultural Survival 9.1 Spring 1985 <http://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/none/first-world-conference-cultural-parks>
- Fleming, A. and Wharton, D. (2009) Experiencing landscapes: Capturing the cultural services and experiential qualities of landscape. In Landscape Character Network News 33, Autumn 2009:10-17
- Daugstad, K., Ronningen, K. and Skar, B. (2005) Agriculture as upholder of cultural heritage. Conceptualisations and value judgements—A Norwegian perspective in international context. Journal of Rural Studies 22(1) , January 2006: 67-81

Built heritage: townscapes and villages

- Ndërtimi i qyteteve dhe fshatrave
- Diversiteti i mënyrave të jetës
- Vlera e kompleksitetit fizik dhe struktura
- Sigurimi i jetës së trashëgimisë së ndërtuar:
  - planifikimi i ndërtimtarisë
  - antikja kundruall modernes?
  - shkatërrimi kundruall trashëgimisë si resurs i ripërtërishëm?
  - trashëgimia dhe ndjenja e vendit
  - komunitetet dhe trashëgimia

Hapësira e qyteteve dhe fshatrave është rrjet kompleks i jo vetëm strukturave fizike, por edhe i modeleve të lëvizjeve, mënyrave të jetesës, ndarjeve shoqërore dhe ekonomike, si dhe i lidhjeve. Të gjitha këto duhet të merren parasysh me rastin e marrjes së vendimit se çka është trashëgimia. Në fakt – çka nuk është ajo?

PEIZAZH QYTETI, BERAT (SHQIPËRI)

LITERATURA

Literatura kryesore: artikujt

- Rodwell, D. (2011) Comparative approaches to urban conservation in Central and Eastern Europe: Zamość, Poland, and Sibiu, Romania. The Historic Environment Vol 1 (2): 116-42
- UNESCO (2010) Managing historic cities. World Heritage Papers 27. Paris: UNESCO.
- Khouri-Dagher, N (1999) World Heritage: Living places managed by local people. In UNESCO Sources 115, 10-11 <http://unesdoc.unesco.org/images/0011/001173/117346e.pdf>
- Mumma, A. (2004) Community-based legal systems and the management of World Heritage Sites in Linking universal and local values: managing a sustainable future for World Heritage. World Heritage Papers 13. Paris, UNESCO WHC: 43-44 http://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_13_en.pdf
- Holtoft, C. (2006) Can less be more? Heritage in the age of terrorism. Public Archaeology 2 (9). London: Maney: 101-109

Literatura shtesë: artikujt

- Sell, J. ed. (2002) Sustainable development in rural areas: its practical role in regeneration in the Balkans. Proceedings of the ECOVAST Conference and workshop held at Fojnica, Bosnia and Hercegovina. 11 to 13 October 2001. http://www.ecovast.org/papers/fojnica_e.pdf
- CLG (2009) World class places: The Government's strategy for improving quality of place. UK: Communities and Local Government.
- Macdonald, S. (2006) Undesirable Heritage: Fascist Material Culture and Historical Consciousness in Nuremberg. International Journal of Heritage Studies 12 (1) January 2006. London, Routledge: 9-28

Literatura shtesë: vëgëzat në internet

- European Council for the Village and Small Town (ECOVAST) website <http://www.ecovast.org/english/index.htm>

Trashëgimia e ndërtuar: objektet dhe lokalitetet arkeologjike

Vizita e monumentit të afërt/diskutim

- Llojet e ndërtimit:
  - arkitektura e dalluar
  - arkitektura e zakonshme - arkitektura fetare

- Llojet e lokaliteteve arkeologjike

- Konservimi, restaurimi dhe rindërtimi
  - etika
  - estetika kundruall rëndësisë
  - qëndrueshmëria financiare
  - rezultatet

KULLË, KOSOVË PERËNDIMORE

LOKALITET ARKEOLOGJIK, QENDRA E ROMËS

MANASTIRI I DEÇANIT, DEÇAN

XHAMIA E HADUMIT, GJAKOVË

LITERATURA

Literatura kryesore: artikujt

- Matero, F. (2000) Ethics of conservation. In *Conservation, The Getty Conservation Institute Newsletter* 15(1): <http://www.getty.edu/conservation/publications/newsletters/pdf/v15n1.pdf>
- Baillie, B. (2007) Conservation of the sacred at Angkor Wat: further reflections on living heritage. *Conservation and Management of Archaeological Sites* 8: 123-131
- Stovel, H., Stanley Price, N. and Killick, R. (2005) *Living religious heritage: conserving the sacred*. ICCROM forum, Rome Oct 2003. http://www.iccrom.org/pdf/ICCROM_IC503_ReligiousHeritage_en.pdf
- McAtackney, L. (2005) The negotiation of identity at shared sites: Long Kesh/ Maze Prison site, Northern Ireland. Paper presented at the Forum *UNESCO University and Heritage 10th International Seminar "Cultural Landscapes in the 21st Century"*, Newcastle upon Tyne.
- Johnson, M. Renovating Hue (Vietnam): authenticating destruction, reconstructing authenticity. In Layton, R., Stone, P. and Thomas, J. (eds) *Destruction and Conservation of Cultural Property*. One World Archaeology. London and New York, Routledge: 75-92
- Wijesurya, G. (2002) 'Pious vandals': restoration or destruction in Sri Lanka? In Layton, R., Stone, P. and Thomas, J. (eds) *Destruction and Conservation of Cultural Property*. One World Archaeology. London and New York, Routledge: 256-263
- Throsby, D. (2001) Sustainability in the conservation of the built environment: an economist's perspective. In Teutonico, J.M. and Matero, F. (eds) *Managing change: sustainable approaches to the conservation of the built environment*. Los Angeles, The Getty Conservation Institute: 3-10
- UNESCO (2001) Cultural heritage in South East Europe: Kosovo. Paris, UNESCO publications. <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001344/134426e.pdf>
- Bold, J. (2008) The built heritage of the Balkans: a rehabilitation project', *Transactions of the Ancient Monuments Society*, 52. 49-63
- Bold, J. (2001) Study on the state of the cultural heritage in Kosovo: political and technical components. Strasbourg, Council of Europe publications.

Literatura shtesë: artikujt

- ICOMOS (2003) *Recommendations for the analysis, conservation, and structural restoration of architectural heritage*. International Council for Monuments and Sites. http://www.civil.uminho.pt/masonry/Publications/Recommendations_ICOMOS.pdf
- Grenville, J. (2007) Conservation as psychology: ontological security and the built environment. *International Journal of Heritage Studies* 1(6). London, Routledge: 447-461.
- Freund, C. (2002) *Rebuild the Buddhas of Bamiyan?* Slate Magazine online. Posted Jan. 18, 2002
- ICOMOS (2003) Bamiyan Valley - Evaluation.
- CoE (1985) *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe- the Granada Convention*. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/121.htm>
- CoE (1992) *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised)* <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/143.htm>
- CoE (2009) *Prizren Fortress PTA: Integrated rehabilitation project plan/survey of the architectural and archaeological heritage*. Revised version. Regional Programme for the cultural and natural heritage in south-east Europe. Strasbourg: European Commission/Council of Europe.
- CoE (2006) *Ulpiania PTA: Integrated rehabilitation project plan/survey of the architectural and archaeological heritage*. Revised version. Regional Programme for the cultural and natural heritage in south-east Europe. Strasbourg: European Commission/Council of Europe. http://www.barneflygtning.dk/pdf/PTA_KosovoUNMIK_Ulpiana_APP.pdf
- CoE (2009) *Complex of Haxhi Zeka Mill PTA: Integrated rehabilitation project plan/survey of the architectural and archaeological heritage*. Regional Programme for the cultural and natural heritage in south-east Europe. Strasbourg: European Commission/Council of Europe

Literatura shtesë: librat

- Petzet, M. and Ziesemer, J. eds (2002) *Vernacular architecture. Monuments and Sites V*. Paris, ICOMOS.

TRASHËGIMIA DHE DIVERSITETI: ÇËSHTJET KRYESORE

JAVA 12: LIGJËRATË dhe DISKUTIM

Shqyrtimi i çështjeve kryesore që dalin nga ligjërimi i lëndës

- Diversiteti: koncepti më i gjerë
- Tendencat e kulturës
- Të drejtat e njeriut dhe diversiteti
- Vlerat e përbashkëta dhe qytetaria globale: qëllim i realizueshëm?
- Ndërkulturalizimi dhe monokulturalizimi
- Globalizimi dhe getoizimi kulturor

PUNË PRAKTIKE

Organizimi i debatit

SHËNIME

Mundësi për fillimin e nxjerrjes së disa koncepteve dhe të historive të rasteve nga lënda, si dhe të shikohet çështjet kryesore.

LITERATURË

Literatura kryesore: artikujt

■ ICOMOS Australia (1999) The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf

■ Ellmeier, A. and Rasky, B (2006) Differing diversities: Eastern European perspectives. Transversal study on the theme of cultural policy and cultural diversity. Council of Europe.

■ Galla, A. (1994) Authenticity: Rethinking heritage diversity in a pluralistic framework. The Nara Conference on Authenticity in relation to the World Heritage Convention. Nara, Japan November 1994. UNESCO World Heritage Centre Agency for Cultural Affairs / (Japan)/ ICCROM/ICOMOS

■ UNESCO (2002) Cultural Diversity: Common Heritage, Plural Identities. UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127161e.pdf>

Literatura shtesë: artikujt

■ Wallis, R.J. and Blain, J. (2004) Stonehenge road proposals and the 'reburial issue'. Short position statement submitted as part of evidence to the Stonehenge Inquiry, February 2004. UK: The Sacred Sites/Contested Rights/Rites project.

■ ICOMOS (2009) The Hoi An Protocols for conservation: Professional guidelines for assuring and preserving the authenticity of heritage sites in the context of the cultures of Asia. UNESCO Bangkok. <http://www2.unescobkk.org/elib/publications/242/HoiAnProtocol.pdf>

Vlerat e përbashkëta dhe identiteti evropian?

- Afinitetet e shumta kulturore: diversiteti kundruall integrimit
- A dëshirojmë ose a kemi nevojë për një identitet evropian?
- Qasjet evropiane: qasja e integruar ndaj diversitetit dhe trashëgimisë
  - Nismat për trashëgiminë ndërkufitare, siç janë Rrugët kulturore evropiane dhe Rrejtji Evropian i Trashëgimisë (HEREIN)
- Të jetuarit me shumëkulturalizëm:
  - identiteti urban
  - praktika urbane
  - qytetet ndërkulturore

Në Evropë, ku ende tentohet të krijohet brumi shoqëror dhe një porosi federaliste, rishqyrtimi i formave të ndryshme të trashëgimisë mund të jep një mundësi për njohje t ndërsjella dhe bashkëjetesë. Ky do të ishte hap drejt një kohezioni më të madh. (KE 2004)

LITARATURË

Literatura kryesore: artikuj

■ CoE (2007) European Manifesto for Multiple Cultural Affiliation. Cultural identities, shared values and citizenship project, carried out following the 3rd Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe's Member States in 2006-2007 http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/Manifeste_europeen_pour_appartenance_culturelle_EN.pdf

■ CoE (2009) Heritage and beyond. Strasbourg: Council of Europe Publishing. http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/PatrimoineBD_en.pdf

■ Wood, P. ed (2009) Intercultural Cities: Towards a model for intercultural integration. Insights from Intercultural cities, joint action of the Council of Europe and the European Commission. Council of Europe http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/ICCMoDelPubl_en.pdf

■ CoE (2009) Citizenship and participation in the intercultural city. Council of Europe http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/paperviarregio_en.pdf

■ Bonniel Chalier, P. (2009) Interculturalism in the cultural policies of European cities. Council of Europe http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/CULTURAL.policy_en.pdf

Literatura kryesore: vegëzat në internet

■ Intercultural cities: governance and policies for diverse communities http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Default_en.asp

Literatura shitesë: artikuj

■ CoE (2009) Ten steps to an intercultural city policy: Guidance for city policy-makers with good practice examples. Council of Europe http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/AG_en.pdf

■ CDPAT (2004) Heritage from elsewhere, heritage of others: Outline of an awareness-raising project. Steering Committee for Cultural Heritage (CDPAT) Strasbourg, 29 April 2004. Council of Europe. [http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/CDPAT\(2004\)30E.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/CDPAT(2004)30E.pdf)

■ CoE (2010) Resolution CM/Res(2010)52 on the rules for the award of the "Cultural Route of the Council of Europe" certification (Adopted by the Committee of Ministers on 8 December 2010 at the 1101st meeting of the Ministers' Deputies) http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Routes/default_en.asp

Literatura shitesë: vegëzat në internet

■ Technical Cooperation and Consultancy Programme: Publications
Website: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/TCC/publications_en.asp

■ HEREIN website: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/HEREIN/default_en.asp

JAVA 14: LIGJERATË dhe DISKUTIM

PUNË PRAKTIKE

SHËNIME

Jetesa me diversitetin

- Trashëgimia dhe demokracia
- Komunitetet: Konventa e Faros
- Komunikimi i trashëgimisë së ndryshme evropiane: metodat e kontaktimit publik, si dhe përparësitë dhe mangësitë e tyre
  - sistemet e arsimit
  - lojërat dhe aktivitetet
  - lojërat në internet
  - dialogu publik
  - veprimi në komunitete

Ngjitni pamjet nga projekti fotografik në klasë dhe i përdorini si bazë për diskutim.

Si duhet të merren me trashëgiminë dhe diversitetin qytetarët aktiv?

KOSTUME TRADICIONALE NGA RAJONI I PRIZRENIT

LITERATURA

Literatura kryesore:artikujt

- Hollowell, J. and Nicholas, G. (2009) Using Ethnographic Methods to Articulate Community-Based Conceptions of Cultural Heritage Management. Public Archaeology Vol. 8 No. 2-3:141-160.
- Sfradling, R. and Rowe, C. eds (2007) Draft handbook on values for life in a democracy http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/PLB_E.pdf
- Wolferstan, S. (2007) Community participation in heritage in post-conflict Kosovo. Promoting democracy, dialogue and reconciliation through Cultural Heritage. Interpreting the Past. The Future of Heritage. Changing Visions, Attitudes and Contexts in the 21st Century. Selected papers from the Third Annual Ename Colloquium, Belgium March 2007
- Visoka, G. (2009) Local change-makers: Training manual on human rights education for teachers, young people, and woman activists. Project: "Improving human rights of women, youth and minority groups in the region of Peja/Pec through awareness raising and education". European Commission Liaison Office to Kosovo.
- Anderson, E.F. et al (2009) Serious games in cultural heritage. State-of-the-Art Report, published in the 10th International Symposium on Virtual Reality, Archaeology and Cultural Heritage VAST – State of the Art Reports (2009), http://coventry.academia.edu/EikeFalkAnderson/Papers/110808/Serious_Games_in_Cultural_Heritage
- Ondrejka, C. (2009) Education Unleashed: Participatory Culture, Education, and Innovation in Second Life. In Salen, K. (ed) The Ecology of Games: Connecting Youth, Games, and Learning. The John D. and Catherine T. MacArthur Foundation Series on Digital Media and Learning. Cambridge, MA: The MIT Press, 2008. 229-252. doi: 10.1162/dmal.9780262693646.229
- The Faro Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. Council of Europe <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=1998;CM=8&CL=ENG>
- ICCROM (2003) ICCROM and public advocacy. Rome: ICCROM

Literatura kryesore: vegëzat në internet

- Bergen, S. (2009) Introduction: Intercultural dialogue on Campus. Council of Europe Higher Education series No. 11 <http://book.coe.int/ftp/3320.pdf>
- CoE (2008) White Paper on Intercultural Dialogue "Living Together As Equals in Dignity". Launched by the Council of Europe Ministers of Foreign Affairs at their 118th Ministerial Session (Strasbourg, 7 May 2008) http://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/White%20Paper_final_revised_EN.pdf
- Arnstein, S. (1969) A ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners 35 (4). 216-224. <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html>

Literatura kryesore: librat

- Belford, P. (2011) Archaeology, community and identity in an English New Town. The Historic Environment 2 (1). London: Maney. 49-67.

Literatura shitesë" artikujt

- Gardner, P. and Edwards, R. (2006) Making consultation matter: A survey of voluntary sector experience of Local Authority consultation on land-use planning. UK: Heritage Link Land-Use Planning Group Working Party.
- CoE (2008) The role of media in promotion of intercultural learning. Report to Council of Europe's Intercultural Cities Programme. Prepared by Media Diversity Institute, May 2008 <http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/mediapack.pdf>
- Högger, S. (2009) The Past is the Present – Prehistory and Preservation from a Children's Point of View. Public Archaeology Vol 6 (1). London, Maney. 28-46

LITERATURA TJETËR

Gazetat dhe revistat periodike që mund të gjenden në internet

- Annals of Tourism Research <http://www.sciencedirect.com/science/journal/01607383>
- Cultural Resource Management (Canadian Parks Department) <http://crm.cr.nps.gov/index.htm>
- European Cultural Heritage Review <http://www.europanostra.org/european-cultural-heritage-review/>
- Euromed Heritage <http://www.euromedheritage.net/intern.cfm?menuID=9&submenuID=15>
- Journal of Cultural Heritage <http://www.sciencedirect.com/science/journal/12962074>
- Journal of Interpretation Research
- Journal of Preservation Technology <http://www.apti.org/publications/bulletin.cfm>
- The UNESCO Courier <http://www.unesco.org/new/en/unesco-courier/archives/>
- UNESCO World Heritage Review <http://whc.unesco.org/en/review/>
- UNESCO World Heritage Papers <http://whc.unesco.org/en/series/>
- UNESCO World Heritage Newsletter <http://whc.unesco.org/en/newsletter/>
- US ICOMOS <http://www.usicomos.org/resources/pubs#proceedings>

Gazetat dhe revistat për të cilat duhet të parapaguheni:

- International Journal of Heritage Studies <http://www.tandf.co.uk/journals/rjhs>
- Managing Archaeological Sites <http://www.maney.co.uk/index.php/journals/cma/>
- Public Archaeology <http://www.maney.co.uk/index.php/journals/pua/>
- Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development <http://www.emeraldinsight.com/products/journals/journals.htm?id=jchmsd>

- Journal of Sustainable Tourism <http://www.tandf.co.uk/journals/rsus>

Faqet e internetit: Organizatat me funksione të trashëgimisë

- Asociacioni për interpretimin e trashëgimisë <http://www.ahi.org.uk/>
- Asociacioni ndërkombëtar për ruajtjen e teknologjisë <http://www.apti.org/>
- Komisioni për arkitekturë dhe mjedis të ndërtuar (CABE) <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/>
- Këshilli i Evropës: Instituti Evropian për Rugët Kulturore
- http://www.culture-routes.lu/php/fo_index.php?lng=fr&dest=ac_00_000&lng=en&PHPESSID=194a9e00924e09d29f65e021df5f862f
- Këshilli i Evropës: HEREIN
- http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/HEREIN/default_en.asp
- Këshilli i Evropës: Vendet ndërkulturore
- http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/culture/Cities/Default_en.asp
- Këshilli i Evropës: Peizazhet
- www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/Environment/Landscape
- Cultural Heritage Without Borders <http://chwbkosovo.org/full.php?id=1260280202&archive=&subaction=showfull&template=full>
- EcoNETT, Rrjeti i Komunitetit Evropian për Udhëtimet dhe Turizmin Mjedisor. <http://www.wtfc.org/>
- Këshilli i Evropës për Fshatra dhe Qytete të Vogla (ECOVAST) <http://www.ecovast.org/english/index.htm>
- Europa Nostra <http://www.europanostra.org/>
- Rrjeti i Trashëgimisë Kulturor http://www.european-heritage.net/sdx/herein/european_heritage_program/showcontent.xsp?id=2
- Instituti Getty Conservation <http://www.getty.org>

edu/conservation/

- Duke përfshirë: buletin e Institutit Getty Conservation: <http://www.getty.edu/conservation/resources/newsletter.html>
- HELM <http://www.helm.org.uk/>
- ICOMOS <http://www.icomos.org>
- ICOMOS Australia <http://australia.icomos.org/>
- ICCROM <http://www.iccrom.org>
- Lista e organizatave të trashëgimisë në Evropë <http://www.heritage-organisations.eu/page?&orl=1&ssn=&lng=2&pge=2>
- Lajmet e Landscape Character www.landscapecharacter.org.uk
- Organizata e Qyteteve të Trashëgimisë Botërore Kulturore <http://www.ovpm.org/main.asp>
- Rrugët drejt Peizazheve Kulturore www.pcl-eu.de
- UNESCO <http://www.unesco.org/>
- Qendra e Trashëgimisë kulturore e UNESCO-s <http://www.unesco.org/whc/>
- Kulturë/Konflikt/Bashkëpunim WAC www.cultureconflictcooperation.com
- Banka Botërore <http://web.worldbank.org/>
- Organizata Botërore e Turizmit <http://www.world-tourism.org/>

Faqet e internetit: Debatet

- Shkathësitë themelore të debatit http://www.actdu.org.au/archives/actein_site/basicskills.html
- Debatë në shkollë (Learning and Teaching Scotland) <http://www.ltscotland.org.uk/debatinginschools/index.asp>
- Faqja e internetit për debat botëror <http://worlddebating.blogspot.com/p/topics.html>

Faqet e internetit: Kosovë

- Mision i OSBE-së në Kosovë <http://www.osce.org/kosovo/81075>
- Përkrahja e BE/KE-së për Promovimin e Diversitetit Kulturor në Kosovë (PDKK) http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/kosovo/default_en.asp
- Kuvendi i KE-së: Mbrojtja e trashëgimisë kulturore në Kosovë <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc04/EDOC10127.htm>

7. PUNIME QË VLERËSOHEN

7.1. HYRJE

Studentët duhet t'i bëjnë dy punime për vlerësim gjatë semestrit. Mundësit për punime mund të jenë të ndryshme, duke filluar nga hartimi i drejtpërdrejtë i eseve, e deri te punimet më 'aventuriere'. Këtu nuk paracaktohet asgjë, pasi që profesori do të duhet të bëjë zgjedhje të kujdesshme në bazë të kërkesave të universitetit, madhësisë së grupit, interesave të tyre dhe mënyrës së zhvillimi të lëndës me kalimin e javëve. Mundësitë e cekura më poshtë do të duhej t'u jepnin profesorëve një numër idesh, me të cilat do të mund të punonin. Nëse klasa është entuziaste, ata mund të zgjedhin të marrin projekte shtesë që nuk vlerësohen.

7.2. MUNDËSITË PËR PUNIMET QË VLERËSOHEN

7.2.1. Tituj e sugjeruar të eseve

Zgjedhni një ese nga temat vijuese:

- Çka është trashëgimia? Përshkruani dhe diskutoni mënyrat, përmes të cilave përkufizohet dhe atribuohet trashëgimia;
- Diskutoni konceptin e vlerave dhe mënyrën se si formohen ato. Cila është rëndësia e tyre në të kuptuarit dhe ruajtjen e trashëgimisë? Si mund t'i ekuilibroni vlerat me potencial kundërshtues në procesin e menaxhimit të trashëgimisë?
- Diskutoni konceptet e trashëgimisë materiale dhe jomateriale dhe mënyrën se si ndërlidhen me njëra-tjetrën. A mund të përkufizohen dhe të menaxhohen në mënyra të njëjta?
- Përshkruani një studim rasti të përdorimit të arkeologjisë në fuqizimin e etnicitetit/ identitetit apo nacionalitetit modern;
- Në cilat mënyra kartat, legjislacioni dhe udhëzimet evropiane apo të pushtetit lokal mund t'i kontribuojnë kornizës për menaxhimin e trashëgimisë?
- A është përfshirja e komuniteteve lokale e rëndësishme në menaxhimin e trashëgimisë? Nëse po, çka do të mund të bëhej në inkurajimin e pjesëmarrjes së tyre?
- Turizmi kulturor është fenomen global në rritje. Diskutoni ndikimin e tij në menaxhimin e trashëgimisë.
- Cilat janë kufizimet që mund të ndikojnë mënyrën e konservimit të vendit apo të peizazhit dhe të interpretimit për qytetarët? Mundësisht jepni ca shembuj;

- Cilat janë përparësitë e diverzitetit kulturor dhe si mund të ruhen ato?

Këto aktivitete duhet të bëhen së paku tri javë pas fillimit të semestrit, deri kur disa nga konceptet bazë do të kenë përfunduar së diskutuari, dhe duhet të kryhen deri në javën 11, në mënyrë që të mund të kthehen dhe të notohen deri në fund të semestrit.

7.2.2. Portofoli i trashëgimisë dhe i diversitetit

Studentët ftohen të krijojnë qëllimet personale dhe t'i paraqesin ato, si dhe përparimin e tyre drejt arritjes së atyre qëllimeve. Për këtë punim ata mund të përdorin fotografitë e bëra nga vetë ata, gazetatat, fotografitë e revistave, punimet me shkrim apo cilindo medium tjetër të qasshëm. Vëmendja ndaj tematikave të ndryshme të lëndës është e rëndësishme thelbësore në këtë ushtrim.

Që nga fillimi i ligjërimit të lëndës, studentët ftohen që vetës t'ia parashtrorjnë pyetjet vijuese:

- Cilat kanë qenë mendimet e tyre për trashëgiminë në fillim të ligjërimit të lëndës? Çka shpresojnë të mësojnë nga kjo lëndë?
- Në çfarë përkrahje do të kenë qasje për arritjen e këtyre qëllimeve?
- Si rezultat i ligjërimit të lëndës, si do ta ndërlidhin njohurinë e fituar me fushën e tyre themelore të interesimit?
- Cilat metoda do t'i përdorin që këtë njohuri t'ua shpërndajnë miqve, kolegëve studentë apo komuniteteve të tyre lokale? Kjo duhet të përcaktohet në javën 1 në mënyrë që studentët të mund të punojnë në të gjatë semestrit.

7.2.3. Fotografia

Studentët mund të bëjnë fotografi:

- Të çdo gjëje që e konsiderojnë si trashëgimi në rrethinën e tyre para se të fillon ligjërimi i lëndës: këto fotografi mund të futen në portofolin e cekur më lartë.

Ose

- Të ndonjë gjëje që e konsiderojnë si trashëgimi në mjedisin e tyre para fillimit të ligjërimit të lëndës dhe një gjë tjetër pas përfundimit të ligjërimit. Fotografitë duhet të përcjellën nga një ese kritike, ku do të shpjegohej se si kanë ndryshuar ose zgjeruar idetë e tyre si rezultat i vijimit të kësaj lënde. Në fund të semestrit këto fotografi do të mund të vireshin si ekspozitë e studentëve.

8. PUNIMET E PROJEKTIT QË NUK VLERËSOHEN

8.1. HYRJE

Kjo punë parashihet të realizohet qoftë në sesionet praktike apo jashtë orëve të mësimi. Disa studentë mund të dëshirojnë të sfidojnë vetveten më shumë, duke realizuar punime të tjera të projektit gjatë fundjavave ose gjatë pushimeve.

8.2. MUNDËSITË PËR PUNIME QË NUK VLERËSOHEN

8.2.1. Fjalori i lëndës mësimore

Puna praktike e modulit mund të fillon me ushtrimin e krijimit të fjalorit, i cili do të mund të vazhdonte gjatë tërë semestrit. Studentët ndahen në grupe të vogla (3-5 persona), dhe të takohen rregullisht. Ata i shënojnë fjalët dhe konceptet që kanë mësuar gjatë një ore të caktuar apo fjalët që mendojnë se ndërliken me temën, si dhe fjalët që nuk i kuptojnë sa duhet...

Pyetjet e parapara për të nxitur të menduarit kritik në mes të tjerash janë si në vijim:

- Cilat fjalë janë kryesoret për ta?
- Si do t'i përkufizonin secilin nga këto koncepte grupet?
- A ka ndonjë dallim apo ngjashmëri?
- A ka ndonjë koncept tjetër që do t'ia shtonin listës?
- Çfarë lloj përkrahje është në dispozicion për përparimin e të kuptuarit të tyre?

Herë pas here njëri grup do të mund t'ua paraqiste të tjerëve fjalorin e tyre, duke shpjeguar çdo fjalë, term apo koncept. Në fund të ligjërimit të lëndës, këta fjalorë në mes të tjerash do të mund të shiheshin si një "dëshmi fizike" e përparimit të studentëve në procesin e studimit të trashëgimisë dhe të diversitetit.

Një nga rezultatet e këtij ushtrimi do të duhej të ishte të kuptuarit se nuk ekziston një përkufizim i vetëm i koncepteve, siç është kultura apo trashëgimia. Domethëniet gjithnjë ndryshohen dhe janë subjektive, ku si rrjedhojë çdo vit do të prodhojë rezultate të tjera. Profesorit do të duhet që me kujdes t'i ndërmerret diskutimet, duke inkurajuar pyetje të menduara mirë dhe pranimin e mendimeve të ndryshme.

8.2.2. Vlerësimi praktik i trashëgimisë

Studentët mund të njoftohen me format zyrtare të vlerësimit të trashëgimisë, p.sh. duke analizuar formularin për nominim për regjistri-

min në lisën e UNESCO-s të vendeve botërore të trashëgimisë, dhe duke realizuar një ushtrim në klasë për krijimin e "nominimit" për një vend në Kosovë.

8.2.3. Diskutim dhe baza formale të të dhënave

Çështja e praktikalitetit të udhëheqjes së diskutimeve apo debateve joformale kryesisht varet nga numri i studentëve që do ta vijnë atë lëndë. Disa lëndë zgjedhore në Universitetin e Prishtinës kanë 20-30 studentë, ndërsa lëndët më të popullarizuara kanë deri në 70-80 studentë. Në rastin e parë do të ishte lehtë që të ndahen studentët në dy grupe (p.sh. 10-15 në secilin grup); megjithatë kjo do të ishte vështirë me numër më të madh të tyre. Numri i studentëve po ashtu është i lidhur me rrezikun e përdorimit të fjalëve jo të mira në debat – sa më i madh të jetë numri i studentëve, aq më i madh është rreziku.

Me siguri do të ishte më së miri që debati të udhëhiqet përgjatë vijave konvencionale dhe formale: p.sh.

- Përmes caktimit të temës. P.sh: "kjo shtëpi propozon se trashëgimia është resurs i ripërtëritshëm";
- Përzgjedhni tre folës për të qenë në ekip "Në favor" të mocionit dhe tre në ekipin "Kundër" tij;
- Anëtarët e ekipit vendosin në mes vete se cilat argumente do t'i përdorë secili person;
- Çdo person flet 5 (?) minuta;
- Votat merren nga audienca, në favor apo Kundër, për të përcaktuar se cili ekip ka fituar.

Studentët mund të debatojnë dhe të këmbëjnë njohuritë e sapofituara me studentët e fakulteteve dhe disiplinave të tjera. Diskutimet mund të përfshijnë vendin dhe përdorimin e trashëgimisë brenda degëve të tjera profesionale, siç është arkitektura, mbrojtja e mjedisit, e drejta, historia, arti, etj.

8.2.4. Revista e studentëve

Studentët mund të shqyrtojnë blogimin në internet për atë se çka kanë mësuar apo të shtypin një revistë në fund të semestrit për të raportuar se çka janë duke bërë.

9. AKTIVITETET DHE LOJËRAT

Kjo është përzgjedhja e aktiviteteve që do të mund të propozoheshin për sesione praktike të Modullit. Ato nuk janë të parapara që të vlerësohen, por të plotësojnë një vister të nevojave dhe qëllimeve të tjera:

- thyerja e barrierave dhe njohja e pjesëmarrësve me njëri-tjetrin;
  - ndërtimi i ekipit;
  - Stimulimi i diskutimit apo mundësimi i diskutimeve për tema nganjëherë shumë të vështira në një mjedis shumë joformal;
  - Inkurajimi i vrotimit dhe i sesioneve të pyetjeve;
  - Këmbimi i njohurive dhe përvojave të ndryshme për trashëgimitë e ndryshme;
  - Kalimi nga teoria e ligjëratave në praktikë;
  - Krijimi i materialeve që do të mund të përdreshin për kontaktime me qytetarë;
  - Madhërimi i trashëgimisë dhe i diversitetit të saj.
-

9.1. 9.1. AKTIVITETET PËR REALIZIM GJATË LIGJËRIMIT TË LËNDËS

“Trashëgimia ime”

Çdo pjesëmarrës shkruan në letër një gjë që e konsideron si pjesë të rëndësishme të trashëgimisë së tij. Përgjigja duhet të jetë e shkurtër, dhe nuk ka nevojë të përfshijë çdo gjë rreth trashëgimisë. Pjesëmarrësit duhet të inkurajohen që të përdorin imagjinatën sa më shumë që të jetë e mundur, dhe të kuptojnë se kjo mund të përfshijë trashëgiminë jomateriale dhe atë materiale. Ata nuk duhet të diskutojnë mes vete, dhe do t'u jepen disa minuta për të menduar.

Pasi ta kenë bërë këtë, u shpjegohet se ata nuk duhet të identifikojnë personin në grup që ua ka thënë gjënë më të ngjashme. Çdo person ia lexon grupit se cili është objekti i tyre i trashëgimisë, pa dhënë shpjegime, dhe pastaj grupo ndahet në çifte. Gjërat e identifikuara mund të mos jenë saktësisht të njëjta, por mund të jenë pjesë e tematikës. Nëse ka gjëra që nuk përputhen fare, kjo nuk është problem: ato prap mund të hynë në çifte. Lehtësuesi mund të ketë nevojë të ndihmojë nëse kemi të bëjmë me grup të madh, pasi që personave mund t'u vijë vështirë që të punojnë në çifte.

Çdo çifti i jepen 10-15 minuta për t'ia shpjeguar njëri-tjetrit se pse kanë shkruar atë që kanë shkruar. Pastaj, grupi formon një rreth, dhe çdo person ia paraqet grupit idetë e personit tjetër në çift.

Thyerja e akullit/të mësuarit e dëgjimit të të tjerëve/stimulimi i diskutimit/rifuzimi i solidaritetit për gjërat e përbashkëta apo për çështjen e përbashkët

NB. Ky ushtrim është provuar në punëtorinë e Bolsenas në Itali (në gusht 2011), dhe pjesëmarrësit e kanë kaluar me kënaqësi. Grupi prej 24 anëtarëve ka qëndruar bashkë, dhe i tërë ushtrimi ka zgjatur pothuajse dy orë. Ky ushtrim ka rezultuar të jetë i suksesshëm. Në rastet kur temat kanë qenë të ngjashme, pjesëmarrësit kanë qëndruar në grupe prej 3 personash. Në disa raste punonjësit e KE-së është dashur të ndihmojnë në përkthime.

Në pjesën përfundimtare, pjesëmarrësit u angazhuan shumë, duke shtuar përvojat e tyre në diskutim dhe duke i krahasuar shënimet. Puna ka qenë mjaft e relaksuar, dhe pjesëmarrësit thanë se fakti se u është dashur t'ia shpjegojnë grupit idetë e njëri-tjetrit ishte ushtrim shumë i dobishëm në të mësuarit e dëgjimit dhe të kuptuarit të ideve ose përvojave të ndryshme.

Përkufizimet

Grupi ndahet në grupe më të vogla prej 5 ose 6 anëtarësh, ku secili merr një pjesë të rëndësishme të lëndës dhe shqyrton përkufizime të ndryshme të saj, p.sh. trashëgiminë, kulturën, diversitetin, universalizmin, etj.

Çdo individ më pastaj duhet të zgjedh diçka që përfaqëson konceptin, në të cilin kanë punuar në një mënyrë kreative: kjo mënyrë mund të jetë lojë, skulpturë, pikturë, objekt apo edhe një këngë. Të gjithë pjesëmarrësit bashkohen dhe çdo grup bënë prezantimin.

- a) përfundimet e tyre lidhur me përkufizimin e termit dhe
- b) 5-6 shembujt dhe shpjego zgjedhjet e tyre.

Ngashëm me ushtrimin më lartë, përveç se ka më shumë punë në ekipe, dhe kërkon më shumë nga aspekti intelektual. Ndërsa ushtrimi i lartshënuar (2) do të ishte shumë i mirë për fillim të shpjegimit të lëndës, ky ushtrim do të mund të përdorej më vonë pasi që konceptet të bëhen më të njohura. Njëkohësisht krijon respekt për pikëpamjet e çdo grupi.

Shfrytëzimi i mjedisit përreth si një rast historie për analizë.

Ky ushtrim mund të jetë i ngjashëm me ushtrimin më lartë, përveç se fillon duke dërguar grupin në një zonë në afërsi, në mënyrë që ata të analizojnë se çka nënkupton trashëgimia për ta. Kjo zonë nuk duhet domosdo të jetë një mjedis historik: në fakt, do të ishte më mirë që të mos jetë. Duke dalur në rrugë të zakonshme të qytetit, pjesëmarrësit do të inkurajohen që gjërat e zakonshme t'i shikojnë në një mënyrë të re, gjegjësisht, të kërkojnë domethënie nga ajo që shohin çdo ditë. Pas kthimit të tyre në klasë, mund të zhvillohet ushtrimi i cekur më lartë.

Shfrytëzimi i mjedisit si përkrahje për arsim/thyerje të akullit/për të mësuar se si t'i dëgjojmë të tjerët/stimuluar diskutimin/fuqizimin e solidaritetit për gjërat apo çështjet e përbashkëta.

Muzika botërore

Studentët dëgjojnë 30 minuta lloje të ndryshme të muzikës (zakonisht muzikë tradicionale nga mbarë bota). Pastaj flasin për emocionet e njeri-tjetrit që i përjetuan gjatë dëgjimit të muzikës. Lehtësuesi më pastaj u thotë diçka për muzikën: kush e ka krijuar, çka do të thotë teksti; pse është i rëndësishëm.

Nga përvoja e pjesëmarrësve më pastaj fillohet debati. Çka na mëson muzika si trashëgimi?

Shqyrtimi i idesë së dallimeve na ndihmon që të gjithë ne si genie njerëzore të lidhemi sepse muzika krijohet nga emocionet e përbashkëta njerëzore. Po ashtu, muzika stimulon aftësinë e të dëgjuarit.

Ndërlidhni aktivitetin me vendin që do ta vizitoni. Pse i jepni domethënie apo emocion të caktuar vendit specifik? Pse këtë nuk e bëni për ndonjë vend tjetër? Pse na nevojitet trashëgimia? etj.

SKENË NGA FILMI DOKUMENTAR "E KUJTT
ESHTE KJO KËNGE?" NGA ADELA PEEVA

Krijimi i sociogramit për të drejtat e njeriut dhe diversitetet – shfaqje

Pjesëmarrësit marrin shënime, ku përshkruhen profile të ndryshe të njerëzve nga shoqëria, p.sh.:

- Një 40 vjeçar, i racës së bardhë, i martuar dhe menaxher në një kompani që është e suksesshme në biznes për shumë vite me rradhë;
- Një 16 vjeçare romë, e pamartuar, që jeton me një prind dhe një fëmijë, nuk ka letërnjoftim (nuk është e regjistruar) dhe është e papunë;
- Një 18 vjeçare e racës së bardhë që jeton në një bashkësi rurale dhe patriarkale, e varfër dhe pa mundësi për shkollim;
- Një 30 vjeçar me aftësi të kufizuara dhe me paaftësi të vogël mendore;
- Një 73 vjeçare, që jeton vetëm dhe është pa pension;
- Një 27 vjeçar, me shkollë të lartë të kryer dhe me orientime homoseksuale.

Pjesëmarrësve u jepet kohë për të menduar për rolet e tyre dhe për të krijuar historinë e jetës së "tyre". Së pari, drejtuesi i ushtrimit u kërkon që të qëndrojnë afër njëri-tjetrit, duke formuar një rresht. Së dyti, drejtuesi kërkon nga çdo pjesëmarrës të tregojnë rrëfimin e vet të jetës.

Drejtuesi ka një listë pyetjesh që i referohen të drejtave themelore të njeriut, siç janë: e drejta për shkollim, shëndet, sigurim, lëvizje të lirë, shprehje të lirë të dashurisë, të drejta të femrave, etj. Ai shpjegon se në çdo pyetje përgjigja mund të jetë "Po" ose "Jo", dhe se duhet të jetë nga pikëpamja e personazhit që ata e luajnë. Nëse përgjigja është "Po" pjesëmarrësi bën një hap përpara, por nëse përgjigja është "Jo", atëherë ai shkon një hap prapa. Kur të jetë parashtruar pyetja e fundit, nga pozita përfundimtare mund të thuhet se pjesëmarrësit kanë formuar një 'grafik' me trupat e tyre, i cili qartazi tregon nëse rrethanat e tyre u kanë ndihmuar gjatë jetës apo ua kanë përkeqësuar atë, dhe mënyrën se si pozita e tyre ndërlidhet me pozitën e të tjerëve.

In preparation, the participants are asked to get inside these roles emotionally, and to sympathise with their characters. After the exercise, they are asked to describe their own feelings; to explain the differences and obstacles they themselves have come across in life, and their impact. They are then asked what could have been done differently and how much would be required by way of change in order to achieve this. Finally, they are asked what they could offer to their community, and why this is so important.

NB Ky ushtrim mund të shkaktojë kundërrëfime, dhe duhet të realizohet me kujdes. Gjatë diskutimeve në punëtori, disa menduan se disa pjesëmarrës mund të mos ndihen mirë, p.sh. dikush që nuk do të dëshironte të luante personazhin homoseksual apo dikush që vet është homoseksual dhe nuk do t'i pëlqente që homoseksualin t'a luajnë ata që nuk janë të tillë. Kështu që ideimi i ushtrimit duhet të konsiderohet si fazë e parë, ndërsa informata për ushtrimin duhet të jepet paraprakisht. Nëse grupi mendon se nuk dëshiron ta realizojë ushtrimin vet, atëherë në rregull: është me rëndësi të identifikohet arsyeja për një gjë të tillë, dhe kjo të diskutohet ngadalë. Kjo thjesht mund të ndodh për shkak se ata nuk janë të gatshëm dhe se ndoshta më vonë gjatë rrjedhës së lëndës do të mund ta merrnin parasysh një gjë të tillë.

Shtëpia dhe familja

Diskutim: cilat janë përvojat e pjesëmarrësve për shtëpinë dhe familjen, posaçërisht në mjedise më tradicionale, siç janë fshatrat, ku kanë jetuar prindërit apo gjyshi dhe gjyshja?

A kanë ndonjë domethënie ajo trashëgimi dhe ato tradita për ta: a do t'i vazhdojnë ndonjërin prej tyre? Cilat? Pse?

Cili është qëndrimi i tyre për fillimin e familjes dhe si ndërlidhet kjo apo si dallon kjo nga përvoja

e të afërmve të tyre? A është e nevojshme të vazhdohet me respektimin e formës tradicionale të familjes?

Promovimi i modulit

Hartim i modulit ka përfunduar, universiteti është pajtuar që ta realizojë, dhe tani moduli duhet të shpallet! Pjesëmarrësit duhet ta bëjnë një reklamë njëminutëshe televizive për modulin, e cila do të transmetohej në një stacion televiziv lokal. Audiencia e synuar janë të rinjtë. Secili grup duhet të krijojë një skeç dhe të gjithë pjesëmarrësit në grup duhet t'i shoshitin idetë, ku disa duhet të merren me organizim, disa me përgatitjen e skenës dhe disa të tjerë me aktrim.

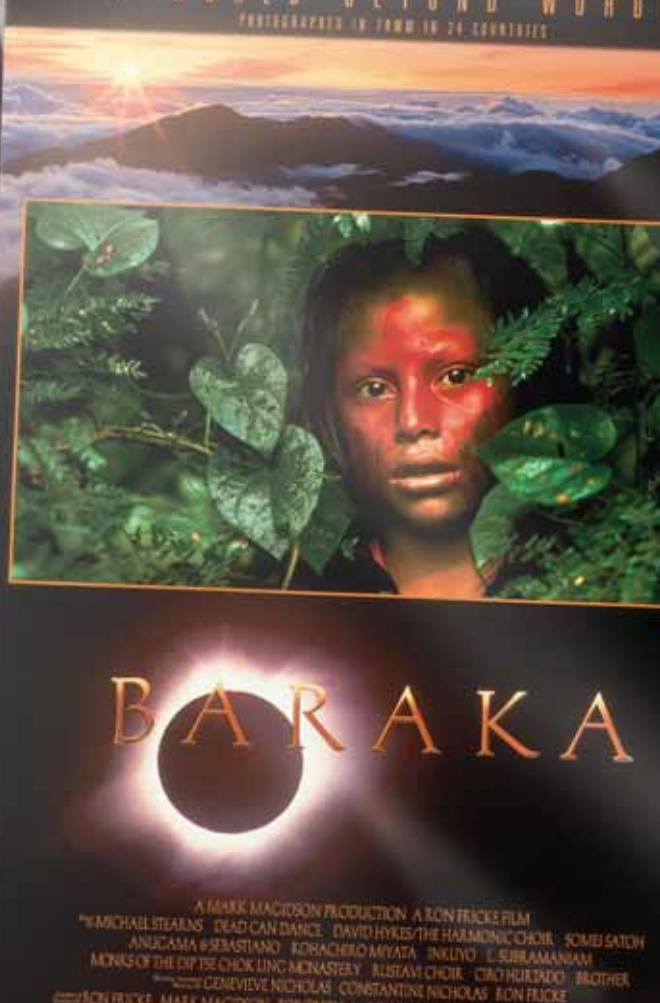
Pjesëmarrësit do të kenë gjysmë ore në dispozicion për t'u përgatitur dhe pastaj klasa do të ketë edhe një gjysmë ore për ta parë aktrimin e "reklamave", dhe për të diskutuar rreth tyre. Nga vijuesit mund të kërkohet që këto t'i përgatisin paraprakisht.

Shikimi i filmave

Filmi "Whose is This Song" (E kujt është kjo këngë) ka nxitur debat cilësor dhe është konsideruar të jetë më interesante. Po ashtu, filmi Baraka: i realizuar nga Ron Fricke dhe Mark Magidson. Do të mund të përdroreshin edhe shumë filma të tjerë dokumentarë për të ilustruar temat e ligjëratave dhe për të nxitur diskutim. Këta filma po ashtu do të mund të shfaqeshin gjatë mbrëmjeve, ku do të mund të vinin edhe studentë të tjerë dhe t'i bashkoheshin diskutimeve.

POSTERËT ZYRTARË TË FILMAVE "E KUJT ËSHTË KJO KËNGË" DHE "BARAKA"

9.2. KUIZET DHE LOJËRAT PËR AKTIVITETET E KONTAKTIMIT NË TERREN

Krijimi i kuzit për trashëgimi

Në kuiz do të mund të përfshiheshin pyetjet për trashëgiminë ndërkombëtare apo për atë të Kosovës. Ky kuiz mund të ketë formatin e “kuzeve pub” të Mbretërisë së Bashkuar:

- 10 pyetje caktohen për secilën prej 6-8 kategorive të ndryshme. Zakonisht, këto kategori mbulojnë fusha të ndryshme, siç janë: gjeografia, sporti, filmi, muzika pop e viteve 1960-ta, shkenca, ushqimi dhe pijet, njerëzit, etj. Në këtë rast, ato pyetje duhet të jenë të orientuara kah trashëgimia, kështu që kategoritë do të mund të përfshinin vendet e trashëgimisë botërore, historinë, objektet, këngët, ushqimin, gjuhët, etj.
- Kuizi është konkurrues: pjesëmarrësit formojnë ekipet prej 4-6 anëtarëve: nëse kuizi do të mund të reklamohej paraprakisht, atëherë pjesëmarrësit do të kishin më shumë kohë për formimin e ekipeve. Ekipet duhet të emërtohen.
- Çdo ekip ulet bashkë në një tavolinë të ndarë në mënyrë që të diskutojnë për përgjigjet, por pa u dëgjuar nga ekipet e tjera;
- Çdo ekip merr një formular që plotësohet për çdo rreth të pyetjeve:

RRETHI 1: VENDET E TRASHËGIMISË BOTËRORE

Pyetja nr.

Përgjigja

1

2

3

4 etj...

- Parashtruesi i pyetjeve lexon pyetjen 1, dhe u jep ekipeve një minutë për t'u përgjigjur; pastaj parashtron pyetjen 2 e kështu me radhë deri te pyetja 10. Në fund të çdo rrethi të pyetjeve, formularët mblidhen, rezultatet e çdo ekipi llogariten shpejtë dhe u komunikohen të tjerëve.
- Në fund, shpallet fituesi i përgjithshëm, ku ekipi fitues zakonisht merr një shpërblim, që shpesh mund të jetë venë apo birra.

NB Përpilimi i kuzit në vetvete është ushtrim i mirë: grupi mund të ndahet në grupe më të vogla, ku secili grup mund të përpilojë nga dhjetë pyetje. Këto pyetje mund t'i provojnë duke ia parashtruar njëri-tjetrit. Nëse u pëlqejnë pyetjet e tyre, atëherë në universitetin e tyre mund ta organizojnë një mbrëmje të kuzit (natyrisht, asnjëri prej tyre nuk mund të marrin pjesë në ekipe, pasi që i dinë pyetjet). Kjo do t'ishte mënyrë për tërheqjen e studentëve edhe nga fakultete e tjera dhe për këmbimin e njohurive.

Krijimi i kompletit të letrave për lojë

Ky ushtrim në shikim të parë duket i thjeshtë, por nuk është i fillë. Nga pjesëmarrësit kërkohet që të zgjedhin 52 ilustrime për letra me qëllim të krijimit të një kompleti letrash që do të promovonte trashëgiminë në Kosovë. Nëse ushtrimi bëhet atypëraty në klasë, atëherë ilustrimet do të jenë imagjinare, dhe do të përshkruhen. Përndryshe, studentët do të mund të krijojnë një komplet të vërtetë ilustrimesh.

Ushtrimi i krijimit të kompletit të letrave nënkupton kufizimin e numrit në 52 letra (plus xhokeri!). Këtu ofrohet mundësia e 4 letrave me ilustrime të njëjta apo e 53 letrave me ilustrime të ndryshme. Në fakt, ky është ushtrim i inventarizimit që nuk është aq i thjeshtë sa duket. Çka duhet të përfshihet dhe në çfarë përmasash? A përfshihet trashëgimia materiale dhe jomateriale, dhe si përfaqësohet ajo? A duhet të siguroheni që vendi të përfaqësohet në mënyrë të barabartë sipas kriteve gjeografike, historike, natyrore apo kulturore ose sipas të gjitha këtyre kriteve? Natyrisht se nuk ekziston një përgjigje e vetme e saktë: rezultat i rëndësishëm është që grupi i angazhuar në ushtrim në fund duhet të jetë në gjendje t'ua shpjegojë vendimet e veta të tjerëve.

Loja gjarpëri dhe shkallët/kuiz trivia

Loja gjarpëri dhe shkallët është një lojë e vjetër antike, me prejardhje nga India. Sikurse loja Ludo, është e thjeshtë për t'u luajtur, lojtarët lëvizin përmes hedhjes së zarit dhe përparojnë në ngjitjen e shkallëve lartë apo shkojnë poshtë drejt gjarpërinjve. Kjo lojë për shumë vite me rradhë ka qenë shumë e popullarizuar tek fëmijët në Mbretërinë e Bashkuar. Në Kosovë duket se nuk e njohin. Pra, duke marrë parasysh prejardhjen indiane të saj, këtu shohim elemente të risisë dhe të diversitetit kulturor.

Shih:

http://en.wikipedia.org/wiki/Snakes_and_Ladders

Versioni i thjeshtë (i zakonshëm) mund të luhet në internet, shih:

http://www.helpkidzlearn.com/games/snakes_and_ladders/snakes_and_ladders.shtml

Studentët po ashtu mund të inkurajohen të krijojnë një variant të lojës, p.sh.: lojtarët duhet t'i përgjigjen një pyetjeje para se ta hedhin zarin, dhe nëse përgjigja është e gabuar, nuk mund ta hedhin. Pyetjet duhet të përpilohen në atë mënyrë që të jenë të përshtatshme për moshën e caktuar të fëmijëve (apo të të rriturve), për të cilët loja është e paraparë, ku tematika e saj mund të jetë trashëgimia.

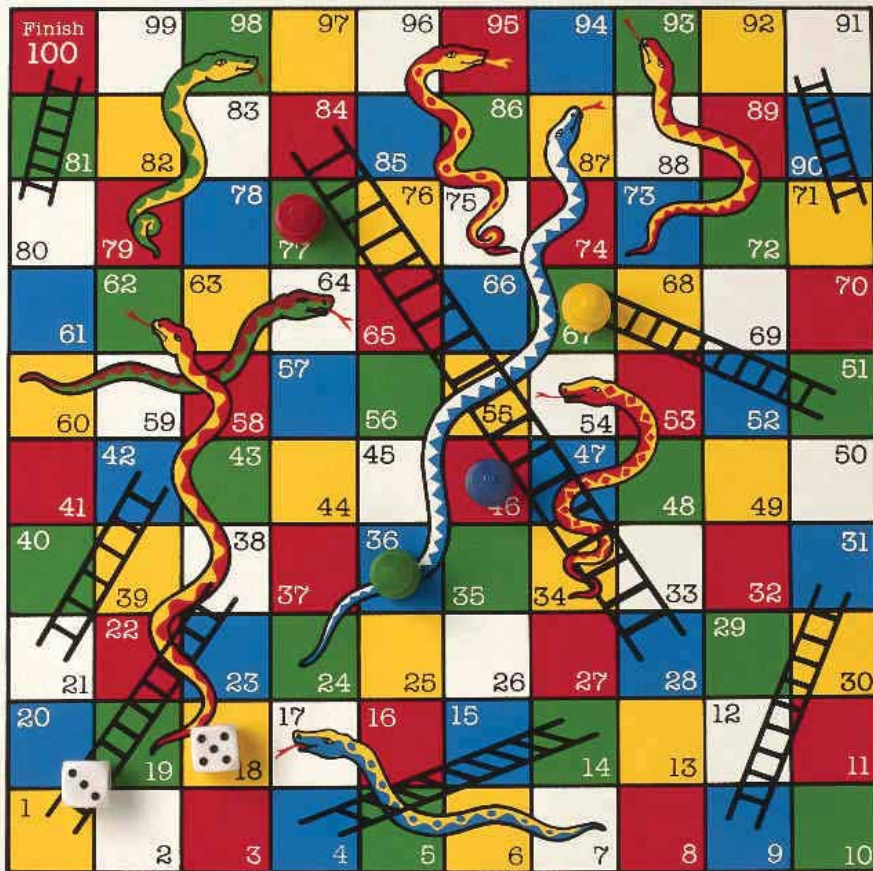
Kjo lojë mund të përdoret në shkolla apo mund të jetë si dhuratë për miqtë ose familjen. NB nëse planet për krijimin e lojës merren nga interneti (si më lartë), atëherë ato nuk mund të shiten.

Koleksion portativ i lojërave tradicionale në karton dhe lojërave të tjera

Këto lojëra mund të parashihen për t'u marrë në shkolla. Ato duhet të jenë lojëra që tradicionalisht janë luajtur në shkolla apo në shtëpi dhe ndoshta kanë filluar të zhduken, si dhe janë të njohura vetëm në vendet e caktuara në Kosovë.

Të shfrytëzohen si mjet për biseda rreth trashëgimisë jomateriale, kënaqësive të përbashkëta dhe trashëgimitë të përbashkëta. Kjo do të jepte mundësinë e ndarjes së përbashkët të trashëgimisë dhe mund të përdoret për hapjen e diskutimeve për lojërat e tjera që nxënësit apo mësuesit dinë, për atë se cila është prejardhja e tyre dhe çka nënkuptojnë në aspektin e trashëgimisë dhe të vazhdimësisë. what they mean in terms of heritage and continuity.

---

10. VIZITAT NË TERREN

10.1. ZGJEDHJA E VENDEVE

Nuk duhet të lejojmë që fjala “vend” t’na çorientojë: vizitat duhet t’u japin student[ve rastin për të parë sa më shumë lloje të trashëgimisë që të jetë e mundur, ku këtu mund të përfshihet trashëgimia jomateriale dhe jo vetëm monumentet fizike apo peizazhet, p.sh. mënyra të ndryshme tradicionale të jetesës, praktika fetare, punë dore dhe praktika të tjera shtëpiake.

Zgjedhja e vendeve për t’i vizituar duhet të bëhet çdo vit, dhe përzgjedhja do të varet nga koha dhe financimi.

10.2. VIZITAT

Rekomandohet që:

- Vizitat të organizohen gjatë fundjavave pasi që për to nevojiten disa orë; më së miri do të ishte që të ndahet një ditë e plotë për to në mënyrë që të shihen disa vende.
- Profesorët duhet t’i shmangen organizmit të vizitave gjatë dimrit pasi që moti shumë i ftohtë dhe i lagësht kufizon kohën që studentët do të kishin dëshirë të kalonin, duke i studiuar vendet e trashëgimisë.
- Studentëve paraprakisht duhet t’u jepet materiali për lexim që është relevant për vendet e vizituara në formë të një pakoje informuese dhe duhet t’u tregohet se çka do të pritet nga ata me rastin e ardhjes në vendin e trashëgimisë në aspektin e grumbullimit të informatave, bërjes së fotografive, pra, vizitat duhet të shfrytëzohen më së miri në mënyrë që të mos kenë vetëm aspektin turistik.
- Duhet të bëhet përzgjedhje e kujdesshme lidhur me ciceronët, në rast se nevojitet shërbimi i tyre. Më së mirë do të ishte që profesori paraprakisht të jetë i përgatitur që të mos ketë nevojë për ciceron. Nëse profesori luan rolin e ciceronit, atëherë kjo do t’ua mundëson studentëve që të përfitojnë më shumë nga vizita sesa nga informatat turistike (të cilat veç se duhet të jenë në pakon informuese), pasi që profesori do t’i nxisë ata që të parashtrajnë më shumë pyetje.
- Gjatë ditës duhet të rezervohet koha edhe për reflektim dhe diskutim.

10.2.1. Pyetëtori për vizita në vendet e trashëgimisë

Pyetëtori mund të përdoret si mënyrë për grumbullimin e informatave dhe ideve gjatë çdo vizite në terren: gjatë qëndrimit në vendin e trashëgimisë duhet të merren shënime dhe ndoshta një gjë e tillë do të duhej të bëhej edhe menjëherë pas vizitës. Pyetëtori duhet të shtypet dhe të shpërndahet si pjesë e pakos informuese për studentë për atë ditë. (NB do të ketë nevojë të zgjerohet për të pasur më shumë hapësirë për shkrim.)

Ky proces merr shumë kohë, dhe formulari është më i përshtatshëm për ndonjë vizitë, ku shihen një apo dy vende të trashëgimisë. Ky formular po ashtu mund të përdoret si pjesë e një projekti më të madh për të kuptuar një vend të caktuar.

Shënimet e marra mund të përdoren në sesionin përfundimtar të diskutimeve, me rastin e shqyrtimit të vizitave në teren. Këto shënime do t’u ndihmojnë pjesëmarrësve për të identifikuar:

- Vlerat e përfaqësuar nga ai vend në kohën e tanishme dhe në të kaluarën
- Reagimet që ata individualisht mund të kenë pasur për çdo vend të trashëgimisë
- Arsyet për mënyrat e ndryshme, përmes së cilave vendet e trashëgimisë menaxhohen dhe paraqiten.

PYETËSORI PËR VIZITAT NË VENDET E TRASHËGIMISË DHE TË DIVERSITETIT

1. LLOJI I VENDIT TË TRASHËGIMISË:

1.1 Shkurtimeisht përshkruani se çka përbën vendin e trashëgimisë, p.sh. kështjellë gotike e shekullit 14h , me një kupolë të shtuar në shekullin e 18-të, e cila gjendet në një hapësirë prej 10 ha, me drunj të vjetër dhe me liqe.

2. VLERAT: Cilat janë vlerat që bëjnë këtë vend të rëndësishëm?

2.1 Historike

2.2 Arkeologjike

2.3 Arkitekturore

2.4 Estetike

2.5 Të atmosferës / ndjenja e vendit

2.6 Shpirtërore (kjo nuk vlen vetëm për objektet fetare)

2.7 Të komunitetit

2.8 Rekreative

2.9 Natyrore / ekologjike

2.10 Politike (vend i pushtetit, ideve politike, konfliktit politik)

2.11 Të identitetit (për individë, komunitetin lokal, komunitetin më të gjerë, kombin)

2.12 Asociative (diku ku ju apo të tjerët asocioheni me njerëz, ngjarje apo kujtime)

2.13 Ekonomike (ndikimi në ekonominë lokale, regjionale apo shtetërore)

2.14 Arsimore

2.15 Të tjera?

Vendosni se si do t'i rendisni këto vlera personalisht: mendimi juaj nuk do të duhej ndikuar nga ajo se çka keni mësuar apo nga ajo se çka të tjerët mendojnë. Pastaj, krahasojeni atë me mendimet e pjesëmarrësve të tjerë. Ka shumë gjasa dhe është e natyrshme që idetë e juaj do të dallojnë, dhe se ju mund të mësoni të vlerësoni apo të kuptoni asketet e vendit të trashëgimisë, duke bërë krahasimin e ideve. Po ashtu mund të kuptoni se disa vlera thjeshtë shkojnë në kundërshtim njëra me tjetrën, dhe se edhe kjo është normale.

3. NJOHURIA

3.1 A është hulumtuar dhe kuptuar mirë vendi i trashëgimisë kulturore?

3.2 Nëse jo, çka mungon?

3.3 A janë kuptuar të gjitha periudhat e historisë së vendit të trashëgimisë, apo ka pasur koncentrim në një periudhë të caktuar?

3.4 Nëse është kjo e fundit, cilat është arsyeja?

3.5 A mund të ndryshojnë të kuptuarit/gëzimi/reagimet, duke hulumtuar periudhat më pak të njohura?

4. PALËT ME INTERES

4.1 Për kë është ky vend i rëndësishëm?

4.2 Si do ta përshkruani komunitetin lokal? NB A përbehet nga grupe të ndryshme?

5. QASJA

5.1 A është vendi i hapur për qytetarët?

5.2 Cili është orari i punës?

5.3 A ka qasje në të gjitha pjesët e vendit për të gjithë mysafirët/ shfrytëzuesit e vendit?

5.4 Nëse jo, cila është arsyeja?

6. SHFRYTËZIMI

6.1 Si shfrytëzohet vendi? NB Shfrytëzimi mund që fare të mos ketë lidhje me vlerat e trashëgimisë apo me turizëm: vendi mund të shfrytëzohet nga fëmijët sepse nuk kanë ndonjë vend tjetër për t'u takuar; një vend i mirë mund të shfrytëzohet nga njerëzit për të shëtitur qentë e tyre; kisha mund të përdoret nga pikturuesit apo edhe nga njerëzit që vinë aty vetëm për të gjetur një vend të qetë për të menduar.

6.2 A janë ndryshuar mënyrat e shfrytëzimit të vendit me kalimin e kohës? Si?

6.3 A ka dëshmi për këtë?

6.4 A mund që shfrytëzimi të ndryshon përsëri?

7. PRONËSIA DHE MENAXHIMI

7.1 Kush është pronar i vendit?

7.2 Cilat agjenci /grupe / individë menaxhojnë vendin?

7.3 Cili është interesimi i tyre i veçantë në menaxhimin e vendit?

7.4 A është i përfshirë komuniteti lokal në ndonjë mënyrë në kujdesin apo në menaxhimin e vendit?

7.5 Si ndikon pronësia/menaxhimi në mënyrën e prezantimit të vendit, gjegjësisht a kufizohet ajo se çka lejohet të shihet/të dini/të kuptoni/të kënaqeni?

7.6 Si mund të ndryshojë apo të përmirësojë pjesëmarrja e rritur lokale mënyrën e menaxhimit të vendit?

8. GJENDJA

8.1 Në çfarë gjendje është vendi?

8.2 Si ndikon kjo në mënyrën e ndërlidhjes suaj me të?

9. KONSERVIMI

9.1 A ka pasur ndonjë ndërhyrje konservimi? Çfarë?

9.2 A janë kryer këto ndërhyrje me kujdes dhe me etikë?

9.3 Si e kanë ndryshuar vendin ato?

10. AUTENTICITETI

10.1 Lidhur me këtë vend, çka mendoni se është autentike për të? NB Autenticiteti mund të nënkupton jo vetëm materialin, por edhe ndjenjën emocionale dhe të vendit.

10.2 Nëse ky autenticitet gjendet në materialin më të ri, pse ndodh kështu?

10.3 A duhet të hiqen shtesat e mëvonshme për ta kthyer objektin në gjendjen e tij autentike?

10.4 Gjatë këtij procesi, a mund të jemi në rrezik të bërjes së gjykimeve për vlerat, për të cilat të tjerët në të ardhmen mund të mos pajtohen?

10.5 Ose, a janë ndërtimet e fazave të mëvonshme po ashtu autentike në vetvete? P.sh shtesat e shekullit 18-të në objektin e shekullit të 16-të janë autentike në vetvete, dhe se kjo periudhë në fakt mund të jetë faza më e rëndësishme e zhvillimit të atij objekti.

1. INTERPRETIMI

11.1 A ka ndonjë material interpretimi në atë vend (njofitime, fletushka, libra)?

11.2 A ka ciceron në dispozicion?

11.3 Si do ta vlerësonit cilësinë e interpretimit?

11.4 Çka ju ka mësuar interpretimi?

11.5 A duhet që interpretimi të jetë më i ndërlikuar, shumështrësor dhe në çfarë mënyre?

11.6 A duhet që komuniteti apo komunitetet vendore të përfshihen në zhvillimin e interpretimit të vendit të trashëgimisë?

11.6 Çka do të fitohej?

12. PERCEPTIMET

12.1 A janë ndryshuar perceptimet për vendin me kalimin e kohës?

12.2 Nëse po, në çfarë mënyre?

13. KUJTIMET

13.1 A është e rëndësishme të regjistrohen dhe të kuptohen kujtimet e njerëzve lidhur me vendin?

13.2 Çka nëse ato kujtime janë traumatike?

13.3 A duhet të harrohen kujtimet traumatike dhe që vendi të “neutralizohet” sa më shpejtë që të jetë e mundur?

13.4 A është kjo në fakt e mundur apo a ngërthen në vete rreziqe?

14. VIZITAT NË TË KALUARËN

14.1 A e keni vizituar këtë vend më parë?

14.2 Nëse jo, cila ka qenë arsyeja?

15. VIZITAT NË TË ARDHMEN

15.1 A do të vinit përsëri?

15.2 Pse?

